

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ
КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

НА ТЕМУ

“Визначення ефективності проекту технічного переобладнання промислового підприємства”

Виконав: здобувач IV курсу, групи ЕП-17

ОПП з Спеціальності 051 Економіка

Науменко В.С

Керівник: Дубінський С.В., к.е.н., доцент

Дніпро

2021

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Перший (бакалаврський) рівень

Спеціальність 051 Економіка

Затверджую:

Зав. кафедри Задоя Анатолій Олександрович,
доктор економічних наук, професор
“” 2021 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачу

Науменко Володимир Сергійович

- Тема роботи: Визначення ефективності проекту технічного переобладнання промислового підприємства.
- Керівник роботи: Дубінський Сергій Володимирович, к.е.н., доцент
- Термін здачі здобувачем закінченої роботи 04.06.2021
- Цільова установка та вихідні дані до роботи: Дослідження та оцінка ефективності технічного переобладнання на промисловому підприємстві.
- Зміст роботи (перелік питань, які належить розробити):
 - розібрати теоретико-методологічні аспекти технічного переобладнання підприємств;
 - проаналізувати хлібопекарську галузь України;
 - провести техніко-економічний аналіз досліджуваного підприємства та оцінити стан його основних засобів;
 - проаналізувати проект технічного переобладнання підприємства та розрахувати його ефективність.
- Консультанти розділів роботи :

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали, посада)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	Дубінський С.В., к.е.н., доцент		
Розділ 2	Дубінський С.В., к.е.н., доцент		
Розділ 3	Дубінський С.В., к.е.н., доцент		

7. Дата видачі завдання

8. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти ефективності технічного переобладнання підприємства	01.04.2021	
2	Розділ 2. Техніко-економічний аналіз результатів діяльності підприємства	15.04.2021	
3	Розділ 3. Проект технічного переоснащення промислового підприємства	15.05.2021	

Здобувач
підпис

Науменко В.С

Керівник кваліфікаційної роботи
підпис

Дубінський С.В

АНОТАЦІЯ

Науменко В.С. Визначення ефективності проекту технічного переобладнання промислового підприємства.

У роботі вирішується проблема збільшення прибутку, підвищення рівня рентабельності та покращення якості продукції на підприємстві “Дніпропетровський хлібзавод №9” шляхом заміни застарілого пічного обладнання на нове більш економічне. Для цього розглянули теоретико-методологічні аспекти технічного переобладнання. Дослідили хлібопекарську галузь України та провели техніко-економічний аналіз підприємства. Запропонували проект технічного переобладнання. Провели його аналіз, визначили актуальність та економічну ефективність. Це дозволило довести важливість та ефективність технічного переобладнання як інструменту для покращення економічного стану підприємства.

Ключові слова: хлібобулочні вироби, пічне обладнання, технічне переобладнання, капітальні інвестиції, ефективність, прибуток, рентабельність.

SUMMARY

Naumenko V.S. Determining the effectiveness of the project of technical re-equipment of an industrial enterprise.

In this work the problem of increasing profits, the level of profitability and improving the quality of products at the enterprise "Dnipropetrovsk bakery №9" has been resolved by replacing outmoded furnace equipment with new more economical. The theoretical and methodological aspects of technical re-equipment has been considered to do this. The baking industry of Ukraine research and technical and economic analysis of the enterprise has been made. Next we suggested the project of technical re-equipment. We analysed it, determined the relevance and economic efficiency. It has allowed to prove the importance and effectiveness of technical re-equipment as a tool to improve the economic condition of the enterprise.

Keywords: bakery goods, furnace equipment, technical re-equipment, capital investments, effectiveness, profit, profitability.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1	7
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕОБЛАДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1 Сутність технічного переобладнання	7
1.2 Поняття капітальних вкладень	14
1.3 Джерела фінансування капітальних вкладень	17
1.4 Методи оцінки ефективності капітальних вкладень	21
1.5 Капітальні інвестиції в Україні та Світі. Методи стимулювання капітальних інвестицій.....	24
РОЗДІЛ 2	29
ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	29
2.1. Аналіз хлібопекарської галузі України.....	29
2.2. Загальний опис підприємства	36
2.3. Аналіз фінансового стану підприємства.....	37
2.4. Оцінка стану основних засобів підприємства.....	46
РОЗДІЛ 3	48
ПРОЕКТ ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕОСНАЩЕННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	48
3.1. Актуальність технічного переоснащення.....	48
3.2. Опис проекту технічного переобладнання.....	53
3.3. Оцінка наявного обладнання	54
3.4. Аналіз ринку пічного обладнання для хлібопекарних підприємств. Вибір та характеристика необхідного устаткування	58
3.5. Техніко-економічний аналіз проекту	61
ВИСНОВКИ.....	69
ДОДАТКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88

ВСТУП

У кваліфікаційній роботі буде вирішуватись проблема збільшення прибутку та підвищення рівня рентабельності господарської діяльності підприємства шляхом впровадження економічно ефективного проекту технічного переобладнання, який передбачає заміну старого обладнання на нове, більш продуктивне та економне.

Ця проблема є актуальною для більшості промислових підприємств України. Оскільки основні засоби вітчизняних виробників мають високий ступінь зносу. Зношене та морально застаріле обладнання призводить до збільшення витрат, незапланованих зупинок виробництва, ремонтних робіт, погіршення якості продукції, крім того, підвищується рівень травматизму та погіршуються екологічні показники. Всі ці проблеми разом призводять до зменшення конкурентоспроможності підприємства та погіршення його фінансового та економічного стану.

Розвиток ринкових відносин та вільної торгівлі в Україні ставить питання конкурентоспроможності на перший план. Адже вільна та чесна конкуренція це основа ринкової економіки.

У зв'язку з цим виникає необхідність у дослідженні, аналізі та застосування методів покращення економічного положення та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Звісно, цьому питанню завжди приділяли увагу як українські, так і закордонні вчені. Завдяки їхнім працям було розроблено та систематизовано дієву кількість способів та методів, які в наш час з успіхом застосовують на практиці. Один із них – технічне переобладнання підприємств, головна мета якого підвищити ефективність виробництва. Саме цьому методу буде присвячена ця робота. Оцінка результатів допоможе зробити висновки щодо необхідності та ефективності його застосування.

Хлібопекарська галузь України є стратегічною та соціально значущою для населення. В останній час підприємства які в ній працюють зіткнулися із цілим рядом проблем. Однією із головних є посилення конкуренції з боку супермаркетів

та малих пекарень. Погіршує ситуацію значний знос основних фондів, порівняно низька якість та особливості продукції (короткий термін придатності, тощо).

Враховуючі все вище сказане, було прийнято рішення обрати базою для дослідження приватне акційне товариство “Дніпропетровський хлібзавод №9”. Наявність схожих проблем, відкритість та доступність актуальних даних, дозволять якісно проаналізувати ситуацію, теоретично застосувати проект технічного переобладнання та оцінити економічний ефект і майбутні можливості для підприємства в разі його впровадження.

Теоретико-методологічні аспекти технічного переозброєння, характерні для підприємств усіх видів економічної діяльності, розглянемо у першому розділі.

Мета кваліфікаційної роботи збільшити прибуток, підвищити рентабельність господарської діяльності та конкурентоспроможність підприємства.

Головні завдання роботи :

- розібрати теоретико-методологічні аспекти технічного переобладнання підприємств;
- проаналізувати хлібопекарську галузь України;
- провести техніко-економічний аналіз досліджуваного підприємства та оцінити стан його основних засобів;
- проаналізувати проект технічного переобладнання підприємства та розрахувати його ефективність.

Об’єктом дослідження є процес підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Предметом дослідження є впровадження технічного переобладнання, оцінку його ефективності та вплив на стан підприємства.

Тема технічного переобладнання підприємства пройшла апробацію на XXX Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених і студентів “Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях” у формі тез В. Наumenко “Актуальность технического переоснащения промышленных предприятий Украины”[10].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕОБЛАДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність технічного переобладнання

З розвитком науково-технічного прогресу тема технічного переобладнання підприємств набуває все більшого й більшого значення. Тому багато закордонних та вітчизняних наукових діячів серед яких : О.М Тімонін, К.В Ларіна, О.В Фартушняк, Ю.Д Маляревський та ін.присвятили багато часу та зусиль, щоб як можна краще розкрити сутність, розробити нові підходи та методи управління процесом технічного переозброєння й оцінки його ефективності. Незважаючи на значний обсяг наукових робіт та ретельно розкриту тему, існує необхідність в актуалізації теорії до сучасних умов які мають особливість стрімко змінюватись.

Більшість визначень різняться за своєю структурою, що означає різний підхід до вивчення сутності питання. К.В Ларіна в авторефераті дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук на тему“Управління технічним переозброєнням підприємства на основі концепції маркетингу”[7] дає таке визначення:

Технічне переозброєння діючого виробництва – це форма його інтенсифікації, яка передбачає реалізацію комплексу організаційно-технічних заходів, спрямованих на якісне оновлення активної частини основних виробничих фондів підприємства (ОВФ), підвищення техніко-економічного рівня виробництва з метою досягнення стратегічних і тактичних цілей переозброєння та підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку[7].

Це визначення гарне тим, що вказує на належність переозброєння до інтенсифікації виробництва. Що своєю чергою, передбачає розвиток виробництва через об'єднання усіх видів ресурсів на базі науко-технічного прогресу (НТП). Але можна сказати що у цьому варіанті переозброєння висвітлене у більш широкому сенсі.

У більш вузькому сенсі дане визначення було надано у роботі Й.М.Петрович “Оновлення техніко-технологічної бази шляхом проведення технічного переозброєння й реконструкції підприємства” [11] :

Технічне переозброєння – це комплекс заходів по підвищенню техніко-організаційного рівня виробництва, його механізації й автоматизації по модернізації, й заміні застарілого та фізично зношеного обладнання новим, більш продуктивним[11].

Обидва визначення мають єдину істину, але різний погляд на ситуацію. Різноманітність термінів дає змогу обрати те, яке більше підходить для конкретної ситуації. У випадку технічного переобладнання яке буде розглянуто у кваліфікаційній роботі більш доцільно скористатися вузьким поняттям оскільки проект розроблений на основі заміни конкретного обладнання. Але необхідно доповнити, що даний процес обов’язково передбачає підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності підприємства. Отже, враховуючи особливості проекту у цій роботі та запозичивши термінологію проаналізованих робіт інших наукових діячів можна сформулювати таке визначення :

Технічне переобладнання – це комплекс заходів спрямованих на заміну морально та/або фізично зношеного обладнання новим, більш ефективним задля покращення ефективності виробництва та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

У залежності від обсягів оновлення основних виробничих фондів технічне переозброєння поділяють на [4]:

- а) мале технічне переозброєння – модернізація діючої техніки, заміна невеликої частини застарілого обладнання, у виробництво впроваджується невелика кількість нового обладнання.
- б) середнє технічне переозброєння – механізація й автоматизація процесу виробництва, впроваджується прогресивне обладнання, замінюються групи фізично і морально застарілого обладнання.
- в) повне технічне переозброєння – комплексне оновлення переважної частини парку обладнання, що, звичайно, зумовлюється високою фізичною і

моральною зношеністю обладнання або переходом на принципово нову технологію виготовлення продукції.

У нашому випадку проект відповідає малому технічному переозброєнню оскільки заплановано замінити невелику частину неефективного обладнання, а саме старі печі на нові, більш ефективні.

Також у свої науковій статті “Сутність і порівняльна характеристика форм технічного розвитку підприємства” [4] Данилюк В.Огарно пояснює різницю між технічним переобладнанням та реконструкцією виробництва. Цьому питанню також необхідно приділити увагу, бо інакше можуть виникати непорозуміння.

За думкою автора, головна відмінність у тому, що реконструкція є також і формою проведення капітального будівництва на підприємстві, здійснюється за спеціально створеним проектом, має епізодичний характер, направлена на повне або часткове переобладнання і зміну складу виробництва при значному застосуванні пасивної частини основних засобів [4].

Капітальне будівництво наш проект не передбачає, тому поняття реконструкція використовуватись не буде.

У свої роботі “Організаційно-економічне забезпечення технічного переозброєння промислових підприємств” Ю.Д. Маляревський дуже інформативно та чітко описав переваги технічного переозброєння перед іншими формами відтворення ОВФ, капітальним будівництвом [9]:

- перша перевага обумовлена характером та обсягом виконуваних будівельно-монтажних робіт і полягає в більш економному витрачанні матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів на одиницю введеної або нароснуваної виробничої потужності. Строки проведення технічного переозброєння значно поступаються новому будівництву. По відношенню до витрат на нове будівництво питомі витрати на одиницю потужності становлять: при розширенні – 71–75%, при технічному переозброєнні – 20–21%;
- другою перевагою і важливою особливістю технічного переозброєння діючого виробництва є прискорення процесу впровадження нової техніки,

що знаходить своє відображення у підвищенні окупності інвестиційних вкладень. Наприклад, будівництво нового цеху триває 3–4 роки, а технічне переозброєння дозволяє виводити на потік нові основні виробничі фонди в 2–3 рази швидше;

- третя перевага пов'язана з тим, що інженерно-будівельні роботи проводяться на освоєному майданчику, оснащеному під'їзними коліями, мережами електро-, водо- і теплопостачання, каналізації та зв'язку;
- четверта перевага полягає в можливості уникнути розпилення матеріальних і трудових ресурсів, якими завжди супроводжується велика кількість нових будівництв;
- п'ята перевага технічного переозброєння пов'язана з соціальним фактором: це наявність трудового колективу діючого підприємства, що є дієвою, зацікавленою силою, засобом контролю за якістю і строками виконання робіт;
- шоста перевага передбачає ефективну технологічну структуру капітальних вкладень і невисокий рівень ризику;
- сьома перевага полягає у тому, що технічне переозброєння знаходить своє кінцеве вираження в підвищенні його технічного рівня, що приводить до збільшення конкурентоспроможності продукції, яка випускається;
- восьма перевага технічного переозброєння пов'язана з оновленням основних виробничих засобів, а, головним чином, їх активної частини. Оновленню підлягають не тільки одиничні екземпляри машин і устаткування, а їх комплекси, ділянки, цехи, включаючи об'єкти заводської інфраструктури;
- економія часу також є найважливішою дев'ятою перевагою технічного переозброєння у порівнянні з новим будівництвом і розширенням.

Отже, якщо перед виробництвом стоїть питання вибору між новим будівництвом або технічним переозброєнням необхідно враховувати всі дев'ять переваг описані вище. Але доповнюючи, аналіз проведений Ю.Д. Маляревським

потрібно наголосити на врахуванні стану, надійності, доцільності та майбутніх перспектив при виборі варіанту з технічним переобладнанням наявних активів. Оскільки, часто будівництво нових об'єктів передбачає майбутні перспективи та можливість до розвитку, розширення та отримання економічного ефекту через певний період часу. Тому при плануванні оцінюємо не тільки економічні вигоди у даний момент, а й у майбутньому. Крім того, особливо важливі тактичні та стратегічні цілі підприємства.

Також у монографії “Організаційно-економічне забезпечення технічного переозброєння промислових підприємств” було гарно описано цілі та напрямки технічного переозброєння [9]:

- упровадження прогресивних технологій;
- механізація і автоматизація виробництва;
- модернізація діючого устаткування;
- заміна застарілого і фізично зношеного обладнання новим, більш продуктивним;
- удосконалення організації та управління виробництвом.

Аналізуючи дані цілі необхідно виділити наступне:

У наш час новітні технології виступають рушієм розвитку. Впроваджуючи їх, підприємство отримує значну перевагу на ринку. Вони можуть проявляти свою користь як у збільшенні економії виробництва, так і у покращенні якості продукції. У будь-якому випадку це призводить до підвищення конкурентоспроможності компанії. За історією, якраз розробка та застосування інновацій робило компанії знаменитими та приводило до шаленого успіху. Але необхідно пам'ятати, що інновації це також завжди ризик.

Механізація та автоматизація виробництва головним чином направлена на зменшення або повністю усунення долі ручної праці та зменшення собівартості продукції. Ці методи більше компонує масовому виробництву, при серійному виробництві виникає необхідність у використанні універсального обладнання з можливістю налаштування. Разом з такими перевагами як : зниження витрат, зменшення дії людського фактора, полегшення праці та збереження здоров'я

людей (важку та шкідливу операцію або процес можна автоматизувати або виконати використовуючи робототехніку) існують й недоліки, основним з яких є втрата робочих місць робітниками. З безробіттям викликаним автоматизацією виробництва необхідно боротися комплексно розробляючи та втілюючи у життя соціальні проекти, курси підвищення кваліфікації та перекваліфікації, тощо.

Модернізація діючого устаткування має сенс коли, наявне обладнання відповідає гарному технічному стану, але завдяки удосконаленню може збільшити свою продуктивність або стати більш економним. Часто ще технічно гарне обладнання швидко морально застаріває через постійний НТР. У такому випадку модернізуючи частину обладнання, або наприклад оновлюючи програмне забезпечення вдається зробити його більш конкурентним та ефективним.

Наступна ціль, замінити старе, фізично зношене обладнання притаманна проекту який буде проаналізовано далі у цій роботі. Основні засоби, які виробили свій ресурс або мають незадовільний технічний стан як правило підпадають під заміну. Утримання їх на балансі може призводити до збільшення витрат на ремонтні роботи, незаплановані зупинки виробництва, збільшення долі браку, травмування працівників, забруднення екології, тощо. Тому виконавши заміну, підприємство отримує цілу низку переваг.

Технічне переоснащення підприємства незалежно від того яка саме ціль буде переслідуватись або можливо сукупність декількох цілей, при правильному плануванні та визначені його необхідності, матиме позитивний вплив на стан підприємства.

У своїй роботі “Виробничо-технічна база підприємства автомобільного транспорту” В.В Біліченко описав план для технічного переоснащення автотранспортного підприємства. Потрібно сказати, що цей план можливо використовувати, не тільки для підприємств автомобільної галузі, а й під час планування проектів переозброєння для підприємств різних видів економічної діяльності.

На думку В.В Біліченко план технічного переозброєння повинен складатися з таких розділів [1]:

- зведені техніко-економічні показники, які характеризують кінцеві цілі і результати технічного переозброєння;
- заходи з технічного переозброєння;
- потреба в матеріально-технічних ресурсах і устаткуванні;
- обсяг будівельно-монтажних робіт;
- розмір витрат капітальних вкладень.

Даний перелік більше орієнтований для технічного використання. При оцінці цього плану з економічної сторони виникає необхідність його доповнення такими розділами як актуальність або необхідність технічного переоснащення, оцінка ефективності капітальних вкладень, порівняння та вибір найбільш доцільного серед усіх запропонованих ринком устаткування.

Враховуючи, що проект передбачений цією роботою, необхідно проаналізувати з економічної сторони, план буде складатися з таких розділів :

- оцінка актуальності технічного переоснащення;
- опис проекту;
- оцінка наявного обладнання;
- аналіз ринку обладнання та вибір найбільш доцільного;
- техніко-економічний аналіз проекту.

Останній містить у собі оцінку ефективності капітальних вкладень. У кінці узагальнимо економічні та інші вигоди, отриманні завдяки впровадженню проекту.

Обсяг та опис заходів з технічного переозброєння, необхідних будівельних та монтажних робіт буде опущено через недоцільність їх включення та нагромадження зайвою у даному контексті інформацією. Ретельний опис цих заходів та робіт віддаймемо опрацювання відповідними фахівцями для включення їх до технічних планів. Але вартість та усі пов'язані з цим витрати обов'язково будуть враховані у наших розрахунках у розділі “техніко-економічний аналіз”.

Таким чином, розроблений нами план, несе чітку економічну інформативність та абстрагований від нагромаджуваної інформації. Основними пріоритетами при розробці виступали прозорість, інформативність та чіткість.

1.2 Поняття капітальних вкладень

Впровадження технічного переобладнання потребує капітальних вкладень. Кінцевий результат буде повністю залежати від точності їх розрахунку. Тому вони відіграють дуже важливу роль та потребують особливої уваги.

При вивченні теоретичних аспектів та їх практичному застосуванні далі виникає необхідність роз'яснення різниці між капітальними інвестиціями та капітальним вкладенням.

Це питання гарно розкрив кандидат економічних наук, професор О.С Іванілов у підручнику “Економіка підприємства” [5]. У цьому підручнику надаються такі визначення :

З економічної точки зору інвестиції – це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також на пов'язані з цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни в товарно-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал[5].

Капітальні вкладення — це періодично здійснюванні довгострокові витрати капіталу на відтворення основних фондів і об'єктів соціальної інфраструктури підприємства. Водночас капітальні вкладення являють собою грошове вираження інвестицій, що спрямовані на відтворення основних і оборотних фондів. Вони складаються із витрат на реконструкцію, розширення, технічне переоснащення діючих та спорудження нових підприємств, заміну основних фондів, що вибули, новими [5].

О.С Іванілов відмітив, що між цими визначеннями існує тісний зв'язок. За часів планової економіки частіше використовували поняття вкладень. Зараз вони використовуються у більш вужчому розумінні ніж інвестиції. Капітальні

вкладення направлені на відтворення основних і оборотних фондів, а інвестиції на усі види ресурсів (інформаційні ресурси, цінні папери, тощо).

Натомість професор С.Ф. Покропивний у підручнику “Економіка підприємства” [14] та І.М. Бойчик в опорному конспекті лекцій “Економіка підприємства”[2] ототожнюють поняття виробничих інвестицій та капітальних вкладень.

Капітальні вкладення поділяють на валові та чисті. У підручнику “Економіка підприємства”[14] надають такі визначення :

Валові капітальні вкладення – це загальна сума одноразових витрат капіталу на просте й розширене відтворення виробничих основних фондів та об’єктів соціальної інфраструктури, а чисті – витрати лише на розширене відтворення [14].

До складу капітальних інвестицій включають наступне[2]:

- вартість будівельно-монтажних робіт (підготовка території під забудову, саме будівництво будівель і зведення споруд, монтаж обладнання)
- вартість технологічного, енергетичного, підйомно-транспортного устаткування, а також інструментів та інвентаря, які включаються до основних фондів
- витрати на проектно пошукові роботи, вартість земельних ділянок, витрати на технічний нагляд, підготовку експлуатаційних кадрів, вартість придбаних ліцензій і патентів, інші витрати, пов’язані із підготовкою до будівництва та експлуатації об’єкта

У даному випадку склад капітальних інвестицій добре деталізовано та описано усі його складові. Можливо додати витрати на транспортування та розмитнення придбаного товару із-за кордону. Адже, існують випадки, коли керівники підприємства приймають рішення щодо придбання імпортного обладнання. Також необхідно враховувати витрати не тільки на монтажні, а й демонтажні роботи. Демонтоване обладнання в залежності від його стану може підлягати утилізації або продажу. У зв’язку з цим можуть виникати або додаткові витрати, або доходи. Доходи від продажу такого обладнання збільшують ефективність капітальних вкладень.

В залежності від класифікаційних ознак та напрямків використання капіталовкладень розрізняють таку їх структуру [2]:

- галузеву
- територіальну
- технологічну
- відтворювальну
- структуру за формами власності

Завдяки оцінці галузевої структури, наприклад, капітальних інвестицій України, можна зробити висновки про найбільш привабливі для інвесторів галузі та які з них стрімко розвиваються. Оцінюючи територіальну структуру, можна виділити міста, регіони, області де виробничі інвестиції набули найбільшого використання. Якщо розглядати це питання на Світовому рівні, то відкривається можливість порівняння країн за цим показником. Технологічна структура вказує на співвідношення між витратами на устаткування, будівництво, транспортні засоби, тощо. Відтворювальна структура визначає співвідношення між витратами на технічне переозброєння та будівництво нових цехів, підприємств. Структура за формою власності передбачає розподілення їх за співвідношенням державної та приватної частини капіталу.

Ця інформація та розуміння структури капітальних вкладень необхідна при їх оцінці та аналізу. Оперуючи такими знаннями та певними видами даних можна легко проаналізувати та виявити на макрорівні які галузі розвиваються, які області найбільше приймають інвестиції та саме за яким технологічним напрямком. Відбувається технологічне переоснащення або будівництво нових підприємств. У підручнику “Економіка підприємства”[14] вказано, що в Україні співвідношення окремих часток загальної суми чистих капітальних вкладень становить орієнтовно: технічне переозброєння і реконструкція діючих промислових підприємств – 50-60%, розширення підприємств - 15-20 %, нове будівництво - 20-35% [14]. Це ще раз вказує на економічну ефективність та доцільність технічного переобладнання. Але необхідно враховувати, що такому розподіленню спряло багато факторів і економічна ефективність лише один із

них. Зокрема й такий фактор як наявність необхідних виробничих площ, ресурсів. Адже в Україні є велика кількість незалученої виробничої інфраструктури, частина якої ще придатна до реконструкції. Тому за таких умов необхідність у будівництві нового підприємства зменшується або стає економічно не вигідною.

1.3 Джерела фінансування капітальних вкладень

Після прорахунку капітальних вкладень постає питання пошуку коштів. Дуже складне питання для прийняття рішення, оскільки потребує якісного обґрунтування та має дуже великий вплив на кінцевий результат.

Максимально повно джерела фінансування капітальних вкладень описав у своїй роботі Ю.В. Маляревський [9]. Скористаємося класифікацією з цієї роботи Рис.1.1.

Рис. 1.1 Джерела фінансування капітальних інвестицій, [9]

Дана класифікація відрізняється з поміж усіх іншим тим, що містить у собі всі види джерел походження коштів для проведення технічного переобладнання підприємства. Виділимо основне.

Власні фінансові ресурси мають значну перевагу над залученими або взятими у позику, бо у першому випадку ризики та витрати зведено до мінімуму. Головний сенс надання коштів у борг для банків або вкладення коштів інвесторами - отримання прибутку. А для отримувачів цих коштів - це можливість їх ефективного застосування. Але необхідно врахувати, що вигоди у майбутньому повинні перевищувати затрати на отримання коштів.

Також, значний вплив на прийняття рішення щодо взяття коштів у позику має відсоткова ставка кредиту. У своїй роботі “Кредитування малого та середнього бізнесу: аналіз діючих умов та підходи до підвищення ефективності його державної підтримки” Н. Погореленко вказує, що в Україні ставки по кредитуванню знаходяться на рівні 11% - 20% річних по беззаставним кредитам [12]. Натомість в розвинених країнах, ці ставки суттєво відрізняються і коливаються від 0,1% до 4% річних (Японія - 0,1%, США - 2,75%, Канада - 2%, Велика Британія - 2%)[12]. У більшості розвинених країн Світу держава разом із банківською сферою розробляє спеціальні програми для надання “зручного” кредиту бізнесу спрямованого на проведення реконструкції, розширення, впровадження інновацій або побудови нового підприємства. Це можуть бути й пільгові кредити, кредитна відпустка, тощо. Інший, не менш важливий фактор впливу, стабільність банківської системи та економіки країни у цілому. Лише коливання валютного курсу може завдати великих збитків. Також, необхідно мати ретельно опрацьований план розвитку підприємства та мати запасні варіанти сплати відсотків у разі непередбачуваних ситуацій.

Враховуючи все вище сказане, можемо погодитися перед значною перевагою використання власних коштів. Натомість, вони також мають декілька варіантів походження.

Один із відомих варіантів - це використання нерозподіленого прибутку компанії. Коли бізнес отримує прибуток від своєї діяльності він самостійно вирішує, що з ним робити. Підприємець або у разі акціонерного товариства, наглядова рада може прийняти рішення про виплату дивідендів чи реінвестувати кошти у виробництво. Цей варіант є простим, економним та менш ризикованим. Основною умовою є лише наявність прибутку. Тому саме він буде розглядатися у проекті технічного переозброєння цієї роботи.

У випадку коли попередня умова не виконується у зв'язку з різноманітними обставинами. Наприклад, підприємство втратило конкурентоспроможність на ринку та як наслідок стало збитковим. Для подолання такого роду проблеми можуть знадобитися капітальні інвестиції, які дозволять підвищити ефективність виробництва. Тоді джерелом їх фінансування можуть виступити кошти засновників підприємства. Звісно це не єдиний вихід із ситуації, але ефективний.

Коли бізнес працює стабільно, за відповідністю його фінансової політики відбувається нарахування амортизації. У монографії “Організаційно-економічне забезпечення технічного переозброєння промислових підприємств” [9] автор проводить аналіз думок різних вчених щодо причинно-наслідкового зв'язку між амортизацією та відтворенням основних засобів. Він пояснює, що думки вчених розділяються, одні вважають що амортизаційні відрахування являються джерелом простого відтворення основних засобів. Але у випадку коли амортизація нараховується за прискореним методом, з'являється можливість використання цих коштів з цілю модернізації або розширення виробництва [9]. Інші, вважають що амортизаційні відрахування не можуть повністю задовольнити потреби у відновленні основних засобів, внаслідок впливу інфляційних процесів [9]. Тому, задля розв'язання цієї проблеми практикується формування амортизаційного фонду. Кошти цього фонду розміщуються на депозитах або вкладуються у надійні короткострокові інвестиції. Зберігаючи таким чином свою вартість. Завдяки

такому амортизаційному фонду, оновлення основних фондів проходить планово та без проблем.

Ще одним джерелом походження може виступати продаж старого або непотрібного обладнання. Отриманий прибуток від здачі в оренду вільних приміщень або незалученого устаткування, машин, тощо також можна спрямувати на формування капітальних вкладень.

Звертаючи увагу на те, що багато промислових підприємств України потребує масштабного оновлення основних виробничих фондів виконати це тільки за власні кошти не вдасться. У такому випадку необхідно використовувати кредитні кошти. Але за такої фінансово-кредитної політики та стабільності в країні як зараз, це дуже ризиковано. Тому великі підприємства з гарною репутацією користуються послугами кредитування закордонних банків або приваблюють іноземних інвесторів.

Для малих підприємств виходом з цієї ситуації є використання лізингу, який передбачає надання майна у право користування за певні кошти та передбачає передачу прав власності тільки після сплати повної вартості. Проаналізувавши статтю “Переваги та недоліки лізингу як виду фінансування інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств” А.С Карнаушенко [6] можна виділити такі основні переваги лізингу: використання нових технологій без великих капіталовкладень, відсутність застави та поручителів, вимоги до лізингоотримувача не такі суворі як до позичальника [6].

В Україні лізингова індустрія знаходиться на стадії формування [9]. Задля стабільного розвитку та швидкого розповсюдження вона потребує законодавчої підтримки з боку держави[9].

На фінансову підтримку з боку держави як правило можуть розраховувати тільки стратегічні підприємства.

Гарну ідею щодо фінансування вкладень було запропоновано професором А.М Поддєрьогіним у підручнику “Фінанси підприємств” : найприйнятнішим для підприємства є комплексний підхід до вибору джерел фінансування капітальних вкладень [13].

Отже, існує багато джерел формування капітальних вкладень. Кожен з них має як переваги, так і недоліки. Під час вибору необхідно враховувати зовнішні та внутрішні фактори впливу, структуру та цілі капітальних вкладень. Оскільки вони прямолинійно впливають на їх ефективність та доцільність.

1.4 Методи оцінки ефективності капітальних вкладень

Методи оцінки ефективності капітальних вкладень були проаналізовані багатьма науковими діячами В.Я Швець, Ф.В Горбонос, Ю.Д Малярєвський, К.В Ларіна, А.Г Семенов та ін.

Проаналізувавши значну частину робіт з цієї теми, було виявлено, що існує велика кількість показників які характеризують ефективність капітальних вкладень. Під час вибору найбільш доцільних необхідно враховувати мету оцінки, структуру капітальних вкладень та фактори впливу.

Дуже правильно розроблена класифікація систем цих показників Ю.Д Малярєвським. Він запропонував поділити їх на рівні [9]:

1. Техніко-економічний рівень виробництва, що відображає процеси, які сприятимуть вибору ОВЗ з метою технічного переозброєння;
2. Ефективність інвестицій в технічне переозброєння, що сприяє оцінці найкращого варіанта інвестиційних вкладень в технічне переозброєння;
3. Економічна ефективність упровадження технічного переозброєння, що вимірює очікувані можливості підприємством після впровадження технічного переозброєння;

Для того, щоб порівняти декілька варіантів капітальних вкладень та надати змогу обрати кращий, існує система показників порівняльної ефективності, яка передбачає розрахунок приведених затрат та коефіцієнту попарного порівняння.

Методика та формули для розрахунку цієї системи показників описані у підручнику “Економіка підприємств”[3]. Приведені затрати розраховуються за такою формулою (1.1) [3]:

$$Z_i = C_i + E_n \times K_i \rightarrow \min \quad (1.1)$$

C

де C_i – біжучі витрати (собівартість продукції) за i -тим варіантом, грн;

K_i

– капітальні вкладення за i -тим варіантом, грн;

E_n

–нормативний коефіцієнт порівняльної ефективності капітальних вкладень

У випадку, якщо варіантів капітальних вкладень лише два, то визначають коефіцієнт попарного порівняння та строк окупності за формулою (1.2) [3]:

$$E = \frac{C_1 - C_2}{K_2 - K_1}; T = \frac{K_2 - K_1}{C_1 - C_2} \quad (1.2)$$

де E –коефіцієнт попарного порівняння;

T – термін окупності додаткових капітальних вкладень, років;

$C_1 \quad C_2$

, C_1, C_2 – собівартість продукції у порівняльних варіантах, грн;

$K_1 \quad K_2$

, K_1, K_2 – капітальні вкладення у порівнювальних варіантах, грн;

E_n

T_n

Якщо $E > E_n$ або $T < T_n$, то додаткові капітальні вкладення вважаються вигідними [3]. Дана система показників була дуже поширеною. Але з розвитком ринкових відносин її популярність зменшилася. Оскільки мінімізація витрат не завжди говорить про отримання максимального ефекту у майбутньому.

Метод розрахунку абсолютної ефективності капітальних вкладень якісно та зрозуміло було описано у навчальному посібнику “Економіка підприємства” Т.П Макаровською. Вона вказала, що дана методика включає виконання таких кроків [8]:

1. Визначається розрахунковий коефіцієнт економічної ефективності E_p інвестицій :

$$E_p = \frac{\Delta\Pi}{K}$$

де $\Delta\Pi$ - приріст прибутку підприємства, викликаний впровадженням інвестиційного проекту і визначений за певний період часу (для новостворених підприємств $\Delta\Pi$ означає загальну суму прибутку);

K - загальна сума інвестицій, визначена за той самий період часу.

2. Розрахунковий коефіцієнт ефективності порівнюється з нормативним E_n . Нормативний коефіцієнт ефективності диференційований за галузями і має середнє значення 0,2. Якщо $E_p > E_n$, то вкладення капіталу вважається доцільним.

3. Визначається строк окупності інвестицій, який є оберненим до E_p :

$$T_{ок} = \frac{1}{E_p}$$

Норматив щодо окупності капіталовкладень становить у середньому

п'ять років ($= 1 : 0,2 = 5$).

4. Абсолютну оцінку інвестицій іноді обчислюють за формулою:

$$E_p = \frac{\Pi}{\overline{Co.ф.} + Coб.к.}$$

де Π – величина річного прибутку;

$\overline{Co.ф.}$ – середньорічна вартість основних фондів;

$Coб.к.$ – норматив обігових коштів підприємства, визначений у середньому за рік.

Перевагою методу абсолютної оцінки є простота обчислень, недоліком — обмеженість у часі: цей метод достовірний на коротких проміжках часу (не більше одного року) [8].

Доцільні висновки були зроблені у дисертації на здобуття ступеня кандидата економічних наук “Аналіз ефективності інвестицій в реконструкцію і технічне переозброєння діючих підприємств” Б.Г Сенівим [15]. Він стверджував, що в сучасних умовах необхідно використовувати такі чотири методи, що враховують фактор часу : чистий приведений дохід, індекс дохідності, строк окупності, внутрішня норма дохідності [15]. Дані напрями оцінки побудовані на абсолютно нових теоріях: оцінки грошових потоків, моделювання, дисконтування, інших елементах фінансової математики [15]. Вони базуються на багатоступеневих розрахунках з використанням складних логічних і математичних прийомів, сучасної обчислювальної техніки [15].

З цими зауваженнями можливо погодитись за умови, якщо інвестиції мають середній або великий термін окупності. Тоді виникає необхідність врахування фактору часу. Коли вкладення короткотермінові, краще звернутись до більш простих розрахунків (абсолютної або порівняльної ефективності) вони не потребують складних логічних і математичних прийомів та сучасної обчислювальної техніки та програм. Тому являються менш затратними.

Також, можна погодитися із думкою Ю.Д Маляревського, що не існує єдиного та самого інформативного показника для оцінки ефективності капітальних вкладень[9]. Оскільки вони дуже різноманітні та кожен з них має свої переваги й недоліки. Тому необхідно обирати показники в залежності від потреб або використовувати комплексно поєднуючи як традиційні, так і новітні методи оцінки капітальних вкладень.

1.5 Капітальні інвестиції в Україні та Світі. Методи стимулювання капітальних інвестицій

Для порівняння технічного переобладнання підприємств у різних країнах Світу використовують інформацію про обсяги капітальних інвестицій. Оскільки будь-який проект технічного переозброєння передбачає вкладення коштів.

За даними Світового банку у Сполучених Штатах Америки чисті інвестиції у нефінансові активи у 2010 році набули пікового значення і становили 1,938 % від ВВП [53]. На протязі наступних 5 років тенденція була негативною, але у 2016 році знову відбувся зріст, інвестиції досягли позначки 1,328 % від ВВП [53].

Країни Європейського союзу мали схожу динаміку цього показника. Найбільше значення припадало на 2009 рік – 1,595 % від ВВП [54]. Наступні 5 років аналогічно спостерігалось їх зменшення. Незважаючи на незначне збільшення у 2015 році показник чистих інвестицій у 2016 році знизився до рівня 1,208% від ВВП [54].

Стосовно України, показник чистих інвестицій в нефінансові активи дуже нестабільний. Найбільше значення було у 2004 році 1,505% від ВВП, найменше у 2015 р. – 0,136 % від ВВП. У 2016 році – 0,626 % [55].

Як ми можемо бачити, ситуація з інвестиціями у нефінансові активи в Україні складніша ніж у країнах Європейського союзу та США. Попри спільну негативну динаміку у цих країнах інвестиції займають у 2 рази більшу частину від ВВП ніж у нас. Це може бути пов'язано з військовими діями на Сході країни, складним економічним та політичним становищем у якому опинилась наша держава. Для розв'язання проблем із нестачею інвестицій необхідно розробити та впровадити на державному рівні комплекс дій щодо налагодження інвестиційного клімату.

На рис. 1.2 зображена динаміка зміни обсягів використаних капітальних інвестицій в Україні за даними Державної служби статистики.

Рис. 1.2 Обсяг використаних капітальних інвестицій з 2017 по 2019 рік, млн.грн, [24-26]

З діаграми 1.1 помітно, що капітальні інвестиції починаючи з 2017 року постійно збільшуються. Не менш цікавою та інформативною є інформація про джерела їх походження табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Джерела походження капітальних інвестицій в Україні за 2017-2019 роки, %, [24-26]

№	Джерело походження	Капітальні інвестиції		
		2017 р.	2018 р.	2019 р.
1	2	3	4	5
1	Державний бюджет	3,5	4,0	5,0
2	Місцевий бюджет	9,2	8,7	9,6
3	Власні кошти підприємств та організацій	69,9	71,3	68,7
4	Кредити банків та інші позики	5,3	6,7	7,0

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5
5	Кошти іноземних інвесторів	1,4	0,3	0,6
6	Кошти вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	0,9	0,8	0,8
7	Кошти населення та будівництво житла	7,8	6,4	5,6

8	Інші джерела фінансування	2,0	1,8	3,3
---	---------------------------	-----	-----	-----

В Україні капітальні інвестиції джерелом фінансування яких виступають власні кошти підприємств та організацій займають найбільшу частину біля 70 %. Невеликий попит на кредитні кошти банків пояснюється великим відсотком надання кредиту та нестабільним економічним становищем. Також, можна виділити, що найменшу частину становлять кошти іноземних інвесторів 0,3 - 1,4 %. Це знову ж пов'язано з проблемами в середині країни.

Методи та способи стимулювання капітальних інвестицій, зокрема і в технологічне переозброєння промислових підприємств чітко описано у дослідженні, яке було проведено Національним інститутом стратегічних досліджень [17].

Серед основних завдань для активізації інвестиційної діяльності в Україні виділяють необхідність у налагодженні системи взаємоузгоджених дій у площині грошово-кредитного, фіскального, організаційно-управлінського регулювання, а саме [17]:

- стійкий розвиток банківської системи сприятиме поліпшенню доступності кредитного забезпечення;
- переглянути та модернізувати систему податкових пільг;
- вдосконалити системи та норми амортизаційних відрахувань. Застосувати нарахування прискореної амортизації для певних галузей економіки. Впровадити жорсткий контроль за амортизаційними нарахуваннями та цільовим використанням;
- розробити нову законодавчу базу для регулювання капітальних вкладень у технічне переозброєння, реконструкцію, розширення виробництва.

Для заохочення власників бізнесу реінвестувати кошти у виробництво, у 2018 році було запропоновано замінити податок на прибуток (ПнП) податком на виведений капітал [49].

Принципальна різниця між цими податками знаходиться в базі оподаткування. Адже, при нарахуванні податку на прибуток базою слугує операційний прибуток підприємства, а у наступного – сума виведеного капіталу [49].

При наявній системі оподаткування підприємства штучно завищують витрати задля зменшення ПнП [48]. Впровадження податку на виведений капітал розв'язує цю проблему.

Очікують, що основним економічним ефектом від такої зміни буде збільшення інвестицій у виробництво, інноваційну діяльність, тощо. Оскільки буде стимул залишати кошти на підприємстві [48].

До основних причин чому ці зміни досі не були здійсненні відносять можливе зменшення доходів бюджету. Адже, податок на прибуток займає 7-9 % доходів державного бюджету [48].

Міністерство економічного розвитку вважає, що у разі прийняття цих змін загальні витрати бюджету протягом першого року складуть 1,2 – 1,3 % ВВП. Натомість це призведе до модернізації підприємств, що у майбутньому дозволить платити більше податків [48].

Досвід застосування такого методу мають такі країни як Велика Британія, Естонія, Грузія, Гонконг. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, завдяки цьому податку Естонія має найбільш конкурентоспроможну податкову систему серед країн-членів Організації [48].

Це лише один зі способів залучення коштів та заохочення підприємців до інвестування коштів у виробництво. Міжнародна практика налічує чимало методів, серед яких: спрощення оподаткування, створення вільних економічних зон та особливих умов, тощо. Усі ці дії необхідно проводити обов'язково враховуючи економічні, соціальні та екологічні інтереси країни.

Отже, підсумовуючи можна сказати, що за інформацією про обсяги капітальних інвестицій та знос основних засобів - технічне переобладнання підприємств в Україні проходить значно повільніше ніж в країнах Європейського союзу. Через це, враховуючи євроатлантичний вектор напруження нашої країни,

розвиток ринкових відносин та вільної торгівлі, вітчизняні підприємства стають неконкурентоспроможними. Тільки рішучі дії держави спроможні виправити ситуацію. Одним із методів збільшення конкурентної переваги є стимулювання власників бізнесу вкладати кошти у технічне переозброєння, модернізацію. На ефективність такого методу посилаються багато економістів. У майбутньому завдяки розвитку підприємств, країна отримає загальний економічний ефект у вигляді збільшення обсягу сплати податків, а значить і доходів. Але головним ефектом від цього буде покращення економічної стабільності та добробуту населення, що є найважливішою місією будь-якої країни.

Окрім державного рівня, також необхідно розвивати своєрідний мікрорівень. Освідчуючи та навчаючи початкових підприємців або підвищуючи кваліфікацію та проводячи тренінги для вже досвідчених, необхідно звертати особливу увагу на значущість ефективності використання основних фондів та технічного переозброєння, як способу підвищення. Заохочувати вчених та науковців до дослідження даної теми.

Проаналізувавши способи та методи стимулювання капітальних інвестицій, дійшли висновку, що всі вони набудуть більшої корисності у разі комплексного застосування. Поєднання усіх зусиль на всіх рівнях допоможе швидше та якісніше досягти мети – стимулювати капітальні інвестиції у розвиток підприємств.

РОЗДІЛ 2

ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Аналіз хлібопекарської галузі України

У цьому підрозділі буде досліджено важливість хлібопекарської галузі, оцінки її стану та перспектив розвитку, оскільки підприємство яке обране для дослідження у даній роботі, веде свою діяльність саме в ній.

Хлібопекарська галузь являється базовою для харчової промисловості України. Вона відіграє важливу соціальну та стратегічну роль у забезпеченні населення їжею. Ще з давніх часів значну частину раціону українців складали хліб та хлібобулочні вироби.

Зараз, нам важко представити свій стіл без хліба. Адже, по статистиці 15% раціону українців становить хліб та хлібобулочні вироби [16]. Для того, щоб зрозуміти в якому стані зараз перебуває галузь, виконаємо її аналіз.

Обсяг виробництва може залежати від багатьох факторів, наприклад від попиту на виготовлений товар або потужності виробництва. Попит на товар дуже мінливий й вплив на нього має дуже багато чинників, наприклад : ціна, наявність товарів замінників, соціально-економічне становище споживачів, тощо. Існують твердження, що при зміні ціни попит на цей вид товарів залишиться незмінним, адже він є необхідним для населення. Далі у роботі, буде спростовано цю ідею.

Для аналізу обсягів виробництва та факторів впливу побудуємо таблицю табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Обсяг виробництва хлібу та хлібобулочних і борошняних виробів. Фактори впливу на виробництво, [18-23, 30-32, 34-37]

Показники	Рік		
	2017	2018	2019
Обсяг виробництва,т	1072621	975053	892660,9

Обсяг реалізації продукції, т	1037883	891725	837703,8
Індекс цін виробників до попереднього року, %	114,5	114,6	112,2
Середня кількість наявного населення, тис. осіб	42485,5	42269,8	42027,8
Витрати домогосподарств на харчування, %	49,6	49,4	48,5
Споживання середньому за місяць у розрахунку на одну особу, кг	8,4	8,3	8,1

З таблиці легко помітити постійний спад виробництва продукції. З початку 2017 року кількість виробленої продукції скоротилась майже на 180 тис. т. й у 2019 році становила 892660,9 т.

Розвитку такої тенденції сприяють такі чинники як :

- скорочення населення України. Як ми бачимо, з 2017 по 2019 рік, чисельність громадян нашої країни зменшилась на 457,7 тис. осіб. Така ситуація негативно впливає на розвиток галузі. Адже, особливістю цього виробництва є вироблення товару з малим терміном придатності, тому реалізація відбувається всередині держави. Зменшення населення означає зменшення попиту, що викликає проблеми зі збутом.
- постійне зростання ціни. Збільшення ціни дозволить отримати більший прибуток, але також, у свою чергу призводить до зниження попиту.
- Зменшення витрат домогосподарств на харчування та скорочення споживання хлібу та виробів з нього. Важка економічна ситуація в країні, зменшення платоспроможності населення позначилось на структурі витрат людей.

Отже, як висновок, можна сказати, що попит на хліб та вироби з нього змінюється під впливом ціни, та як наслідок і обсяг виробництва.

Головна особливість даної галузі харчової промисловості – це виробництво товару з невеликим терміном придатності. Тому вироблену продукцію необхідно швидко реалізовувати. Через це, експорт при виробництві хліба майже відсутній. Вітчизняний виробник самостійно забезпечує потреби своїх громадян. З одного

боку, це є великим плюсом, оскільки власне виробництво захищене від гарно розвинених закордонних конкурентів. З іншого, малий термін придатності спричиняє ряд незручностей при збуті, велику долю ймовірності зіпсування продукції. Тому в ідеальному варіанті кількість реалізованої продукції повинно дорівнювати кількості виробленої. У нашому випадку, на жаль, помітний дисбаланс. Пропозиція перевищує попит. Передумовою такої ситуації можуть бути помилки у планування виробництва або у нестачі необхідних даних для цього, швидка зміна попиту, тощо. Також, з таблиці помітно, що обсяг реалізованої продукції теж зменшується.

Тенденція зменшення попиту, яка викликана зростанням ціни, погіршенням платоспроможності покупців та призводить до зменшення виробництва є край негативною і несе за собою неприємні наслідки як для соціального, економічного стану населення так й економіки України у цілому.

Логічним було б твердження про зменшення кількості підприємств унаслідок спаду попиту та виробництва. Спростуємо або підтвердимо це припущення. Для цього зобразимо на діаграмі інформацію про зміну чисельності підприємств які працюють у хлібопекарській галузі рис. 2.1.

Рис. 2.1 Кількість суб'єктів господарювання хлібопекарської галузі України за 2017-2019 роки, одиниць, [29]

На рис. 1.2 помітно, що кількість підприємств постійно збільшується. З початку 2017 року було утворено 492 суб'єкти господарської діяльності і у 2019 році їх чисельність становила 5552. Виникає питання, чому при зменшенні попиту та обсягу виробництва відбувається позитивна тенденція утворення нового бізнесу?

Відповідь на це запитання приховується у доступності даних та можливості їх оброблення Державною службою статистики України. Діло в тому, що Держстат не має можливості враховувати та контролювати обсяги виробництва малих хлібопекарень та мікропідприємств, які досить популярні в нашій країні через як правило, продаж свіжоспечених виробів та більший асортимент товару. Через таку ситуацію виникають неточності у статистичних звітах. Тому, виконуючи аналіз цієї галузі, будемо враховувати ці умови. Для розуміння структури хлібопекарської галузі переглянемо діаграму рис.2.2.

Рис. 2.2 Структура суб'єктів господарювання хлібопекарської галузі України у 2019 році, %, [28]

Така структура підтверджує твердження описані в минулому абзаці. Хлібопекарська галузь майже на половину 47 % складається з суб'єктів мікропідприємств. Найбільшу половину складають малі підприємств 51 %. І лише 2 % становлять великі та середні підприємства. Такий поділ відбувається через зростання попиту на власне виробництво хлібної та хлібобулочної продукції супермаркетами. Також більш привабливими для покупців стають мініпекарні.

Отже, можемо сказати що значну частину ринку цієї галузі займають малі та мікропідприємства. Тому існує велика розбіжність між реальними та даними Держстату. Урегулювати цю ситуації можливо лише на інституціональному рівні.

Позитивна тенденція в утворенні нових суб'єктів підприємницької діяльності дозволяє нам допустити збільшення кількості робочих місць та належний рівень рентабельності. Спочатку перевіримо інформацію про робочі місця.

Аналіз будь-якого виду промисловою діяльності потребує оцінки кількості працівників. Адже на сьогодні, тема створення нових робочих місць досить актуальна. Тому побудуємо графік, на якому зобразимо динаміку кількості працівників зайнятих у цій галузі рис. 2.3.

Рис. 2.3 Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання хлібопекарської галузі України за 2017-2019 роки, осіб, [27]

Зараз ринок праці України переживає важкі часи. Багато працівників різних сфер діяльності обирають працю за кордоном. Закордонні компанії пропонують більш вигідні умови праці та високу оплату. Вітчизняним підприємствам важко конкурувати з ними. Тому, в останні роки спостерігається постійний відтік робочої сили закордон. Незважаючи на такі обставини, на графіку рис. 1.4 помітно, що у 2018 році відбувся стрибок у бік збільшення кількості працівників. Галузь поповнилась 5 372 новими робітниками. У 2019 році було незначне коливання в обсязі 55 осіб у цілому ситуація залишилась стабільною без різких втрат.

Збільшення зайнятих осіб у час ринкових відносин може дозволити лише прибуткова діяльність. Прибутковість організації можна оцінити завдяки показнику рентабельності. У цьому аналізі виконаємо оцінку рентабельності основної діяльності, яка показує відношення отриманого прибутку до понесених затрат на виробництво продукції. Для оцінки побудуємо діаграму рис. 2.4.

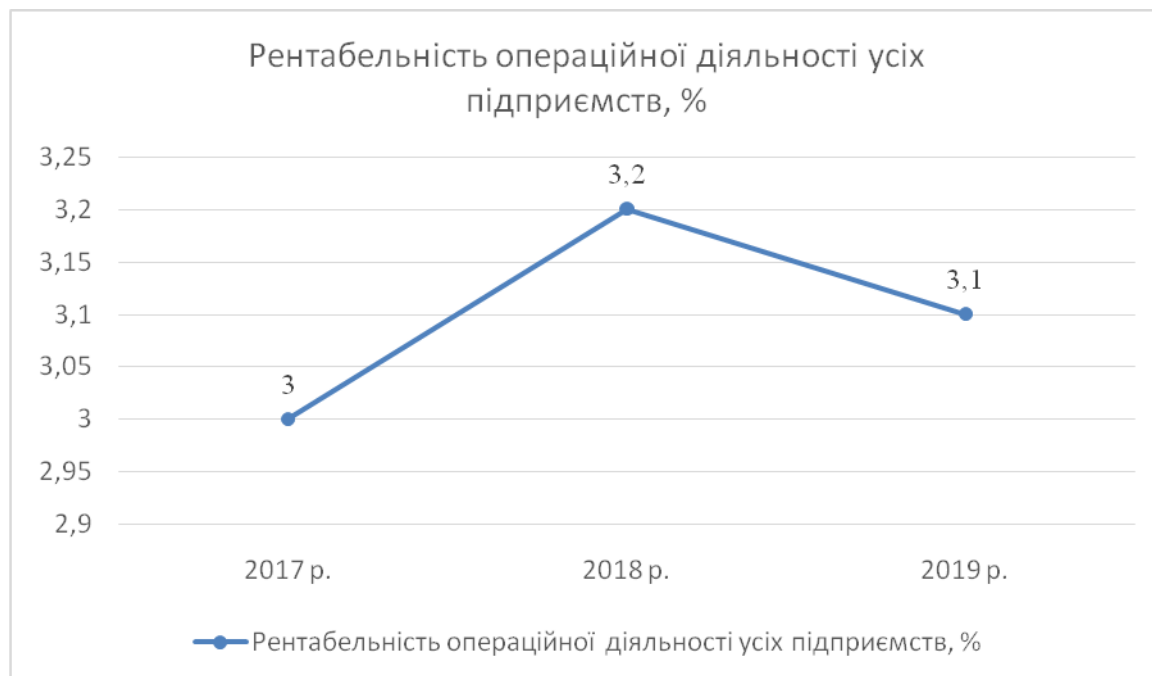

Рис. 2.4 Рівень рентабельності операційної діяльності усіх підприємств хлібопекарської галузі України у 2017-2019 рр., %, [33]

Протягом 2017-2019 років рівень рентабельності цієї галузі залишався межах 3 %. Відсоток прибутковості звісно невеликий, але все-таки галузь отримує прибуток. Невеликий рівень рентабельності пов'язаний з високою ресурсомісткістю продукції та великими витратами на сировину необхідну для виготовлення товару. Крім того, значними є витрати на електроенергію, оплату праці, амортизацію. Також необхідно витратити кошти на збут продукції через високу конкуренцію. Все це у поєднанні з отриманим прибутком впливає на наявний рівень рентабельності.

Підсумовуючи виконаний аналіз у цьому розділі можна сказати, що негативна демографічна та економічна ситуація в країні призводить до зменшення споживання виробів хлібопекарської галузі. Але в останні роки, спостерігається позитивна динаміка розвитку бізнесу у цій сфері. Основну частину становлять малі та мікропідприємства які розвивають нові тренди та розширюють асортимент. Існує, хоч невелика, але прибутковість. Крім того, галузь забезпечує роботою більш ніж 85 тис. людей. Все це говорить нам про наявність потенціалу для подальшого розвитку.

2.2. Загальний опис підприємства

Приватне акційне товариство “Дніпропетровський хлібзавод № 9” – це підприємство з багаторічним стажем та безцінним досвідом, яке займається виготовленням соціально необхідного харчового продукту для населення. Завод веде свою діяльність у таких галузях за КВЕД - 10.71, 10.72, 46.39 [38]. Основними продуктами є хліб та хлібобулочні, здобні та кондитерські вироби [43]. Товариство розташовано у місті Дніпро [38]. Тому виробництво та збут продукції в основному відбувається по території Дніпропетровської області.

У 2019 році на хлібозаводі працювало 308 осіб [43]. Підприємство займається розвитком корпоративної культури та підтримкою робітників. Для комфорту на території існує власна їдальня, перукарня, спортзал укомплектований сучасними тренажерами та всім необхідним. Особливу увагу приділяють охороні праці та здоров'я працівників. Для цього була розроблена

політика оздоровлення персоналу. Облаштований медпункт для надання першої медичної допомоги, який працює у постійному режимі. Весь персонал забезпечений необхідними засобами праці та періодично проходить інструктажі із техніки безпеки. Також працює проект регулярної цільової підтримки. Відмінники та призери олімпіад отримують винагороди з проекту “Стипендія шефів”[44].

Зараз, ринок збуту продукції, котру виробляє підприємство має велику конкуренцію. Ця ситуація була описана у підрозділі 2.1 цієї роботи. Головними опонентами виступають не тільки великі підприємства, а й мініпекарні або власні пекарні супермаркетів побудовані безпосередньо у місці торгівлі. Враховуючи такі конкурентні переваги, вони мають можливість пропонувати покупцям гарчу продукцію. Хлібзавод тримає ситуацію під контролем та застосовує певні дії такі як : розширює ринки збуту, модернізує пакувальне обладнання для продовження терміну придатності та покращення виду продукції, постійно розширює асортимент[43].

Головний секрет успіху підприємства – це виготовлення якісної продукції за класичною технологією без додавання підсилювачів смаку та консервантів.

2.3. Аналіз фінансового стану підприємства

Головною метою фінансового аналізу є отримання на основі проведених розрахунків та дослідження, аргументованої інформації, яка характеризує стан підприємства, його платоспроможності та забезпеченості фінансовими ресурсами.

Аналіз фінансового стану ПрАТ “Дніпропетровський хлібзавод № 9” буде виконуватись на основі описаної техніки у підручнику “Економіка підприємства” О.С Іванілов [5].

Повний аналіз буде складатися з аналізу 4 груп основних показників таких як: показники ліквідності, платоспроможності, ділової активності та рентабельності [5].

Всі показники будуть розраховані у динаміці за три роки 2017, 2018, 2019 та зображені в таблицях. Проведемо їх порівняння з нормативними значеннями та

зробимо висновок про фінансовий стан підприємства. Для розрахунків буде використано фінансову звітність підприємства за відповідні роки, а саме баланси та звіти про фінансові результати які розміщено у Додатках А-Е.

Почнемо з аналізу ліквідності підприємства. Він складається з розрахунку таких показників як коефіцієнт покриття, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, чистий обіговий капітал.

Почнемо з розрахунку першого показника. Розрахунок відбувається за формулою (2.1):

$$K_n = \frac{OA}{ПЗ} \quad (2.1)$$

де ОА – оборотні активи підприємства, тис.грн;

ПЗ – поточні забор'язання і забезпечення підприємства, тис.грн.

Розрахуємо коефіцієнт покриття для підприємства на кінець 2017, 2018, 2019 років :

$$K_n 2017 = 22143/21451 = 1,03$$

$$K_n 2018 = 20184/28541 = 0,71$$

$$K_n 2019 = 19993/20567 = 0,97$$

Наступний показник швидкої ліквідності розраховується за формулою (2.2):

$$K_{ш.л} = \frac{OA - З}{ПЗ} \quad (2.2)$$

де З – запаси підприємства, тис.грн.

Розрахуємо показник швидкої ліквідності :

$$K_{ш.л} 2017 = (22143 - 7683)/21451 = 0,67$$

$$K_{ш.л} 2018 = (20184 - 5148)/28541 = 0,53$$

$$K_{ш.л} 2019 = (19993 - 6232)/20567 = 0,67$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності знайдемо по формулі (2.3):

$$K_{a.л} = \frac{\Gamma_k}{ПЗ} \quad (2.3)$$

де Γ_k - грошові кошти та їх еквіваленти, тис.грн.

Розрахуємо показники абсолютної ліквідності :

$$K_{a.л} 2017 = 898/21451 = 0,04$$

$$\text{Ка.л 2018} = 241/28541 = 0,008$$

$$\text{Ка.л 2019} = 762/20567 = 0,04$$

Останній показник чистий обіговий капітал, який розраховується за формулою (2.4):

$$\text{Чо.к} = \text{ОА} - \text{ПЗ} \quad (2.4)$$

Розрахуємо цей показник :

$$\text{Чо.к 2017} = 22143 - 21451 = 692 \text{ тис. грн}$$

$$\text{Чо.к 2018} = 20184 - 28541 = (-8357) \text{ тис. грн}$$

$$\text{Чо.к 2019} = 19993 - 20567 = (-574) \text{ тис. грн}$$

Згрупуємо всі розраховані нами показники у таблицю табл. 2.2

Таблиця 2.2

Показники ліквідності підприємства

№	Показники	Нормативні значення	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	Коефіцієнт покриття	>1	1,03	0,71	0,97
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6-0,8	0,67	0,53	0,67
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2<0,35 збільшення	0,04	0,008	0,04
4	Чистий обіговий капітал, тис.грн	>0 збільшення	692	(-8357)	(-574)

З даної таблиці помітно що, у 2017 році майже всі показники відповідали нормі. Але 2018 рік був кризовим для фінансового стану підприємства. Усі показники не відповідали нормам. Коефіцієнт платоспроможності був менше одиниці, чистий обіговий капітал набув від'ємного значення. А це означає, що мобільних засобів для швидкого погашення короткострокової заборгованості немає. У 2019 році ми бачимо позитивну динаміку зміни цих показників, але стан ліквідності залишається незадовільним.

Наступна частина фінансового аналізу присвячена оцінці платоспроможності та починається зі знаходження коефіцієнту платоспроможності підприємства (фінансової автономії), який розраховується за формулою (2.5):

$$\Phi_a = \frac{BK}{П} \quad (2.5)$$

де ВК – власний капітал підприємства, тис.грн;

Π – сума пасивів підприємства, тис.грн.

$$\Phi_a 2017 = 25094/46545 = 0,54$$

$$\Phi_a 2018 = 15536/44077 = 0,35$$

$$\Phi_a 2019 = 21681/42248 = 0,51$$

Коефіцієнт фінансування розрахуємо за формулою (2.6) :

$$K\phi = \frac{ЗК}{БК} (2.6)$$

де ЗК – залучений капітал підприємства, тис.грн.

$$K\phi 2017 = 21454/25094 = 0,85$$

$$K\phi 2018 = 28541/15536 = 1,83$$

$$K\phi 2019 = 20567/27681 = 0,95$$

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами знаходиться за формулою (2.7):

$$K_3 = \frac{OA - ПЗ}{ПЗ} (2.7)$$

$$K_3 2017 = (22143-21451)/21451 = 0,03$$

$$K_3 2018 = (20184-28541)/28541 = (-0,29)$$

$$K_3 2019 = (19993-20567)/20567 = (-0,0028)$$

Коефіцієнт маневреності власного капіталу знайдемо за формулою (2.8):

$$K_m = \frac{OA - ПЗ}{БК} (2.8)$$

$$K_m 2017 = (22143-21451)/25094 = 0,028$$

$$K_m 2018 = (20184-28541)/15539 = (-0,54)$$

$$K_m 2019 = (19993-20567)/27681 = (-0,0021)$$

Для розрахунку коефіцієнту фінансової залежності використаємо формулу (2.9):

$$K_{\phi.з} = \frac{\Pi}{БК} (2.9)$$

$$K_{\phi.з} 2017 = 46545/25094 = 1,85$$

$$K_{\phi.з} 2018 = 44077/15536 = 2,84$$

$$Kф.з\ 2019 = 42248/21681 = 1,95$$

Зобразимо отримані дані у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Показники платоспроможності підприємства

№	Показники	Нормативні значення	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	Коефіцієнт платоспроможності	>0,5	0,54	0,35	0,51
2	Коефіцієнт фінансування	<1 зниження	0,85	1,83	0,95
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	>0,1	0,03	(-0,29)	(-0,0028)
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0 збільшення	0,028	(-0,54)	(-0,0021)
5	Коефіцієнт фінансової залежності	1,67-2,5	1,85	2,84	1,95

З даного аналізу можна помітити, що коефіцієнт платоспроможності у 2017 та 2019 роках відповідає нормам. Існують проблеми із забезпеченістю власними оборотними коштами. Коефіцієнт фінансової залежності у 2019 році повернувся до нормального значення. Тобто підприємство залишається платоспроможним, але фінансово залежним.

Третя частина присвячена аналізу ділової активності. Почнемо з розрахунку коефіцієнту обігу активів. Формула для знаходження (2.10):

$$Ko.a = \frac{ЧРП}{(An + Ak) \times 0,5} \quad (2.10)$$

де ЧРП- чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн;

Ап – вартість активів на початок року, тис.грн;

Ак – вартість активів на кінець року, тис.грн.

Розрахуємо коефіцієнт обігу активів :

$$Ko.a\ 2017 = 138046/(38585+46545)*0,5 = 3,24$$

$$Ko.a\ 2018 = 145499/(46545+44077)*0,5 = 3,21$$

$$Ko.a\ 2019 = 140690/(44077+42248)*0,5 = 3,26$$

Наступний показник коефіцієнт обігу кредиторської заборгованості, який розраховується за формулою (2.11):

$$Ko.к.з = \frac{ЧРП}{КЗ} \quad (2.11)$$

де $\overline{Кз}$ – середньорічна сума кредиторської заборгованості, тис.грн.

$$Ко.к.з\ 2017 = 138046 / (11664 + 15971) * 0,5 = 9,99$$

$$Ко.к.з\ 2018 = 145499 / (15971 + 22727) * 0,5 = 7,52$$

$$Ко.к.з\ 2019 = 140690 / (22727 + 15436) * 0,5 = 7,37$$

Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості розрахуємо за формулою (2.12):

$$Ко.д.з = \frac{ЧРП}{ДЗ} \quad (2.12)$$

де $\overline{Дз}$ – середньорічна сума дебіторської заборгованості, тис.грн.

$$Ко.д.з\ 2017 = 138046 / (10197 + 13528) * 0,5 = 11,64$$

$$Ко.д.з\ 2018 = 145499 / (13528 + 14680) * 0,5 = 10,32$$

$$Ко.д.з\ 2019 = 140690 / (14680 + 12923) * 0,5 = 10,19$$

Строк погашення кредиторської заборгованості розрахуємо за формулою (2.13):

$$Сп.к = \frac{360}{Ко.к.з} \quad (2.13)$$

$$Сп.к\ 2017 = 360 / 9,99 = 36 \text{ днів}$$

$$Сп.к\ 2018 = 360 / 7,52 = 48 \text{ днів}$$

$$Сп.к\ 2019 = 360 / 7,37 = 49 \text{ днів}$$

Строк погашення дебіторської заборгованості розрахуємо за формулою (2.14):

$$Сп.д = \frac{360}{Ко.д.з} \quad (2.14)$$

$$Спд\ 2017 = 360 / 11,64 = 31 \text{ днів}$$

$$Спд\ 2018 = 360 / 10,32 = 35 \text{ днів}$$

$$Спд\ 2019 = 360 / 10,19 = 35 \text{ днів}$$

Коефіцієнт обігу матеріальних запасів розрахуємо по формулі (2.15):

$$Ко.м.з = \frac{Сп}{\overline{З}} \quad (2.15)$$

де Сп – собівартість продукції, тис.грн;

$\overline{З}$ – середня величина запасів, тис.грн.

$$\text{Ко.м.з 2017} = 102553/(5683+7683)*0,5 = 15,35$$

$$\text{Ко.м.з 2018} = 107134/(7683+5148)*0,5 = 16,7$$

$$\text{Ко.м.з 2019} = 87007/(5148+6232)*0,5 = 15,3$$

Коефіцієнт обігу основних фондів розраховуємо по формулі (2.16):

$$\text{Ко.ф} = \frac{\text{ЧРП}}{\overline{\text{Оз}}} \quad (2.16)$$

де $\overline{\text{Оз}}$ – середня вартість основних засобів, тис.грн.

$$\text{Ко.ф 2017} = 138046/(20446+22153)*0,5 = 6,48$$

$$\text{Ко.ф 2018} = 145499/(22153+21657)*0,5 = 6,64$$

$$\text{Ко.ф 2019} = 140690/(21657+20107)*0,5 = 6,74$$

Коефіцієнт обігу власного капіталу розраховуємо за формулою (2.17)

$$\text{Ко.в.к} = \frac{\text{ЧРП}}{\overline{\text{Вк}}} \quad (2.17)$$

де $\overline{\text{Вк}}$ – середня вартість власного капіталу, тис.грн.

$$\text{К.о.в.к 2017} = 138046/(23083+25094)*0,5 = 5,73$$

$$\text{К.о.в.к 2018} = 145499/(25094+15536)*0,5 = 7,16$$

$$\text{К.о.в.к 2019} = 140690/(15536+21681)*0,5 = 7,56$$

Побудуємо таблицю 2.4 для наочного зображення отриманих результатів.

Таблиця 2.4

Показники ділової активності підприємства

№	Показники	Нормативні значення	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	Коефіцієнт обігу активів	збільшення	3,24	3,21	3,26
2	Коефіцієнт обігу кредиторської заборгованості	збільшення	9,99	7,52	7,37
3	Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості	збільшення	11,64	10,32	10,19
4	Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	зменшення	36	48	49
5	Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	зменшення	31	35	35
6	Коефіцієнт обігу матеріальних запасів	збільшення	15,35	16,7	15,3
7	Коефіцієнт обігу основних фондів	збільшення	6,48	6,64	6,74
8	Коефіцієнт обігу власного капіталу	збільшення	5,73	7,16	7,56

Аналіз показників ділової активності показав, що коефіцієнт обігу активів підприємства коливається в межах 3,21-3,26. Це говорить про стабільність швидкості обороту сукупного капіталу.

Натомість було виявлено проблеми з обігом кредиторської та дебіторської заборгованості - їх коефіцієнти зменшуються. Зменшення коефіцієнту обігу кредиторської заборгованості демонструє розширення кредитів та збільшення покупок у кредит. Зменшення коефіцієнту обігу дебіторської заборгованості вказує на скорочення кількості товарів проданих з відстроченням оплати. Також помітно, що збільшуються терміни сплати кредитної заборгованості, що може призводити до нарахування пені та штрафів. Терміни сплати дебіторської заборгованості аналогічно збільшуються, тобто з'являються затримки в оплаті відвантаженої продукції. Але позитивною стороною є перевищення рівня обігу дебіторської заборгованості над кредиторською.

До негативного впливу можна віднести зменшення обігу запасів, що може призводити до витрат на їх зберігання.

Коефіцієнти обігу основних фондів та власного капіталу мають позитивну динаміку в сторону збільшення, що відповідає нормі.

Останнім буде аналіз рентабельності підприємства. Перший показник – це коефіцієнт рентабельності активів, розрахуємо його за формулою (2.18):

$$P_{акт} = \frac{Пч}{\bar{A}} \times 100\% \quad (2.18)$$

де $Пч$ – чистий прибуток підприємства, тис.грн;

$\bar{A}$ – середньорічна вартість активів підприємства, тис.грн.

$$P_{акт} 2017 = (220 / (38585 + 46545) * 0,5) * 100\% = 0,52 \%$$

$$P_{акт} 2018 = ((-10846) / (46545 + 44077) * 0,5) * 100\% = (-23,9) \%$$

$$P_{акт} 2019 = (6145 / (44077 + 42248) * 0,5) * 100\% = 14,24 \%$$

Другий показник коефіцієнт рентабельності господарської діяльності знайдемо за формулою (2.19):

$$P_{гд} = \frac{Пч}{ОВ} \times 100\% \quad (2.19)$$

де ОВ – операційні витрати, тис.грн.

$$Р_{ГД} 2017 = (220/138479)*100\% = 0,16 \%$$

$$Р_{ГД} 2018 = ((-10846)/163692)*100\% = (-6,63)\%$$

$$Р_{ГД} 2019 = (6145/138243)*100\% = 4,45 \%$$

Третій показник це коефіцієнт рентабельності продукції, який розраховуємо за формулою (2.20):

$$P_{np} = \frac{Пч}{BC + BA + BЗ} \times 100\% \quad (2.20)$$

де Р_{np} — загальна рентабельність продукції, %;

BC — виробнича собівартість продукції, тис. грн;

BA — адміністративні витрати, тис. грн;

BЗ — витрати на збут продукції, тис. грн;

$$Р_{np} 2017 = 220/(102553+5046+28967)*100\% = 0,16 \%$$

$$Р_{np} 2018 = (-10846)/(107134+6032+36291)*100\% = (-7,26) \%$$

$$Р_{np} 2019 = 6145/(87007+5363+33291)*100\% = 4,89 \%$$

Побудуємо таблицю на основі розрахованих показників рентабельності табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Показники рентабельності підприємства

№	Показники	Нормативні значення	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	Рентабельність активів, %	>0 збільшення	0,52	(-23,9)	14,24
2	Рентабельність господарської діяльності, %	>0 збільшення	0,16	(-6,63)	4,45
3	Рентабельність продукції, %	>0 збільшення	0,16	(-7,26)	4,89

Найгірші показники рентабельності припадають на 2018 рік. Як ми бачимо цей період був збитковим для підприємства. Тобто операційні витрати перевищили чистий прибуток. Натомість у 2019 році ситуація змінилася у протилежному напрямку і рентабельність операційною діяльності становила 4,45 %. Це говорить про отримання компанією прибутку та можливості для подальшого розвитку своєї діяльності.

У ході аналізу фінансового стану підприємства було виявлено, що 2018 рік був кризовим. Завод не отримав чистого прибутку та зазнав збитку у розмірі 10846 тис.грн. Додаток Г. Проте у 2019 році ситуація змінилася на краще. Підприємство знову стало платоспроможним та рентабельним.

2.4. Оцінка стану основних засобів підприємства

Аналіз хлібопекарської галузі вказав на щорічне збільшення конкуренції серед виробників продукції на ринку. Тому підвищення конкурентоспроможності підприємства являється пріоритетним для подальшого розвитку організації. Існують багато шляхів розв'язання цього питання. Одним з яких є зниження собівартості виготовлених товарів.

Значну частину у формуванні собівартості хліба та хлібобулочних виробів становлять витрати на сировину. Регулювання підприємством цієї частини витрат зводяться у виборі постачальника. Тому можливості прямого впливу на зміну ціни немає.

Вагомий вплив на собівартість має стан та технічні властивості основних засобів. На відміну від витрат описаних в попередньому абзаці, підприємство має можливість регулювати стан основних засобів, шляхом проведення ремонтних робіт, модернізації або заміною зношених активів на нові.

Крім того, заміна фізично або морально застарілих засобів праці підвищить якість продукції, що своєю чергою збільшить конкурентоспроможність компанії.

Тому у цьому підрозділі буде проаналізовано стан основних засобів та доведено необхідність їх оновлення.

Для аналізу побудуємо таблицю, у якій зобразимо динаміку зміни залишкової вартості ОЗ табл.2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка зміни залишкової вартості основних засобів у 2017-2019 роках, тис грн,

[39-41]

Найменування ОЗ	Основні засоби (всього)
-----------------	-------------------------

	2017 р.	2018 р.	2019 р.
1	2	3	4
1. Виробничого призначення:	14103	12841	11851
Будівлі та споруди	9773	9117	8450
Машини та обладнання	3587	3125	2869
Транспортні засоби	506	349	309
інші	237	250	223
2. Невиробничого призначення:	8050	8816	8256
Будівлі та споруди	8050	8816	8256
Машини та обладнання	0	0	0
Транспортні засоби	0	0	0
Інвестиційна нерухомість	0	0	0
інші	0	0	0
Усього	22153	21657	20107

З таблиці помітно, що основні засоби виробничого призначення переважають над невинробничими. Найбільшу частину серед виробничих складають будівлі та споруди. Значну частину займають машини та обладнання. Залишкова вартість усіх ОС говорить про відсутність купівлі нових значних основних фондів. Проте у 2018 році помітне невелике збільшення залишкової вартості об'єктів з категорії інші виробничого призначення й будівель та споруд невинробничого, що пояснюється введенням в експлуатацію на протязі звітного року нових основних засобів, шляхом індексації житлового фонду[40].

Стан основних засобів можна схарактеризувати ступенем зносу. Зобразимо на графіку динамку зміни зносу рис. 2.5.

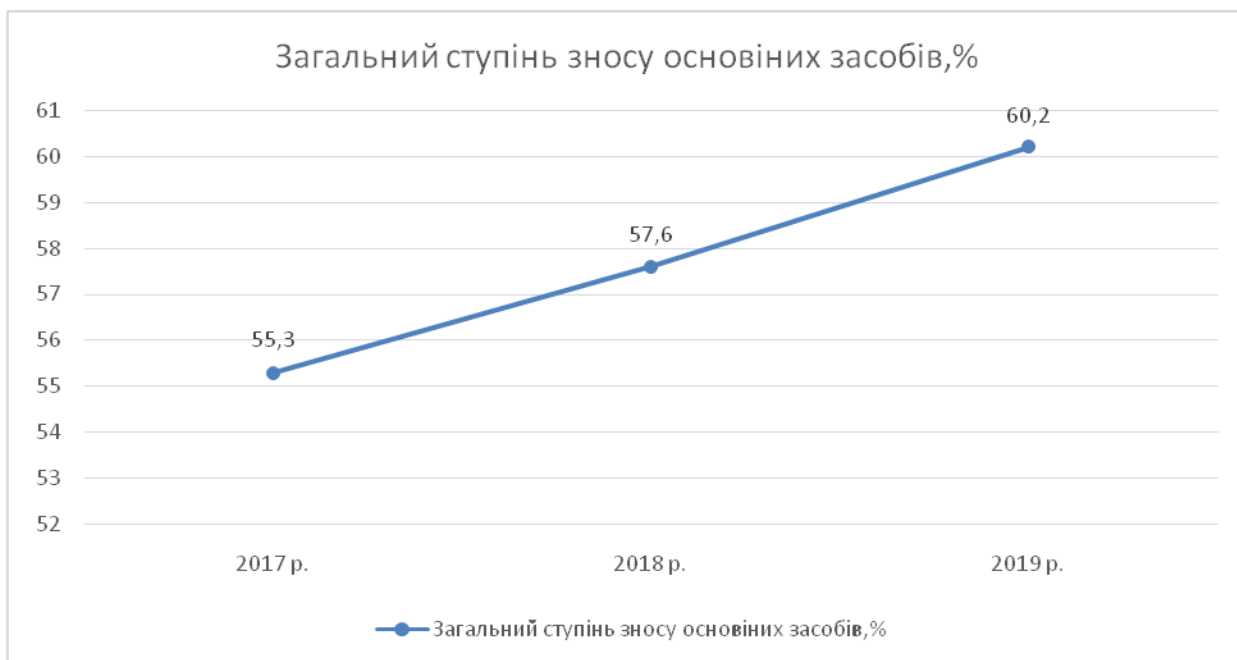

Рис. 2.5 Загальний ступінь зносу основних засобів у 2017-2019 рр., %, [39-41]

Як ми бачимо загальний ступінь зносу щороку збільшується й у 2019 році досяг позначки у 60,2 %. Це високий показник, який говорить про наближення необхідності зміни ОЗ на нові. У разі ігнорування збільшується вірогідність поломки обладнання через фізичне старіння. Що у свою чергу несуть додаткові витрати на ремонт, простої які недопустимі для злагодженої роботи підприємства.

Тому для заміни фізично зношеного обладнання, що призведе до зменшення собівартості продукції, покращить її якість нами буде розроблений проект технічного переоснащення, який буде представлений у 3 розділі цієї кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 3

ПРОЕКТ ТЕХНІЧОГО ПЕРЕОСНАЩЕННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Актуальність технічного переоснащення

Передумовою для здійснення зміни обладнання на підприємстві, крім значного зносу є висока собівартість виготовленої продукції. Тому, запропоновано виконати її аналіз та знайти шляхи зменшення.

Для аналізу структури побудуємо діаграму рис. 3.1.

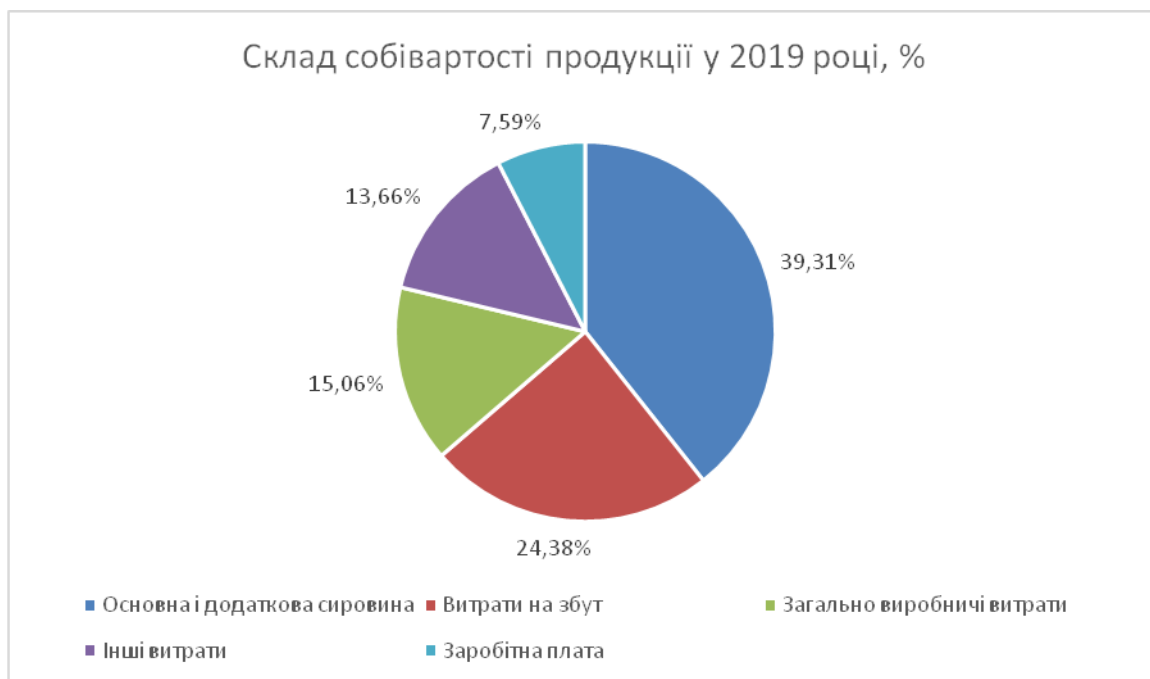

Рис. 3.1 Склад собівартості виробленої продукції у 2019 році,%, [42]

З діаграми ми можемо помітити, що найбільшу частину становлять витрати на основну та додаткову сировину майже 40 %. Тобто, це підтверджує твердження, що найбільшим чинником формування ціни на ринку хліба та хлібобулочних виробів є ціна на сировину.

Для врегулювання витрат на сировину підприємство може застосовувати такі дії: проводити аналіз ринку, підписувати контракти та договори з постачальниками, застосовувати керування ризиками (наприклад спосіб хеджування) під час планування цін, тощо.

Наступні по розміру це витрати на збут. Дуже актуальна проблема на сьогодні. Адже, враховуючи високу конкуренцію на ринку в якому працює підприємство, продати товар стає нелегкою задачею. З одного боку ускладнює процес властивість продукту швидко псуватися, як наслідок з'являється

необхідність у швидких продажах, бо інакше компанія буде мати збитки. З іншого боку соціальна значущість хліба та природна потреба у харчуванні полегшують збут. Аналіз ринку, проведений у другому розділі вказав на постійний розвиток конкуренції, тому зменшення витрат на збут продукції найближчим часом навряд чи відбудеться. Враховуючи всі фактори та такий розвиток подій навпаки більш доцільним буде прогнозування їх зростання.

Витрати на заробітну плату займають 7,59 % відсотків. Зростання цього показника відбувається через законодавчі дії держави, зокрема у збільшені мінімальної заробітної плати. До того ж значно впливає ситуація на ринку праці. Наразі в Україні існує дефіцит працівників робочих спеціальностей. Посилення конкуренції з боку іноземних роботодавців, змушує вітчизняних підприємців збільшувати оплату праці. Шляхом до зменшення у такому випадку може виступати автоматизація виробництва, яка широко застосовується у міжнародній практиці.

Загально виробничі витрати становлять 15,06 % від собівартості продукції. Їх поділяють на постійні та змінні. Постійні ЗВВ – це витрати, які не залежать від обсягів виробництва. А змінні навпаки, повністю залежать від обсягів виробництва. Але потрібно пам'ятати, що це все відносно. Чіткий розподіл витрат на постійні та змінні потребує стабільного становища компанії. У разі швидкого розвитку, з'явиться необхідність у придбанні додаткового обладнання, приміщень, тощо, тобто відбудеться збільшення витрат раніше встановлених як постійні. Підприємство самостійно визначає склад загально виробничих витрат та вказує в наказі про облікову політику.

Розглянемо витрати заводу більш детально, для цього виконаємо аналіз елементів операційних витрат.

Спочатку проаналізуємо динаміку зміни операційних витрат у 2017-2019 роках. Для цього побудуємо таблицю табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Елементи операційних витрат у 2017-2019 роках, тис.грн.Додатки Б,Г,Е

№	Елементи операційних витрат	Вартість
---	-----------------------------	----------

		2017 р.	2018 р.	2019 р.
1	Матеріальні затрати	92675	102184	82233
2	Витрати на оплату праці	23249	31475	25512
3	Відрахування на соціальні заходи	4698	6545	5049
4	Амортизація	2299	2259	2065
5	Інші операційні витрати	15558	21229	23384
6	Разом	138479	163692	138243

З таблиці помітно, що у 2018 році відбулось збільшення майже всіх елементів операційних витрат. Найбільше зросли матеріальні затрати на 9509 тис.грн. та витрати на оплату праці на 8226 тис.грн. Разом витрати збільшились на 25213 тис.грн. Як наслідок, це призвело до отримання збитку у розмірі 10846 тис.грн. 2019 рік приніс позитивні зміни, керівництву вдалося зменшити майже всі частини витрат крім частини інших. Найбільше вдалось скоротити матеріальні затрати на 19951 тис.грн. Разом у 2019 році операційні витрати зменшились на 25449 тис.грн. Доведемо взаємозв'язок між операційними витратами, собівартістю продукції та отриманим прибутком або збитком. Для цього побудуємо діаграму рис. 3.2.

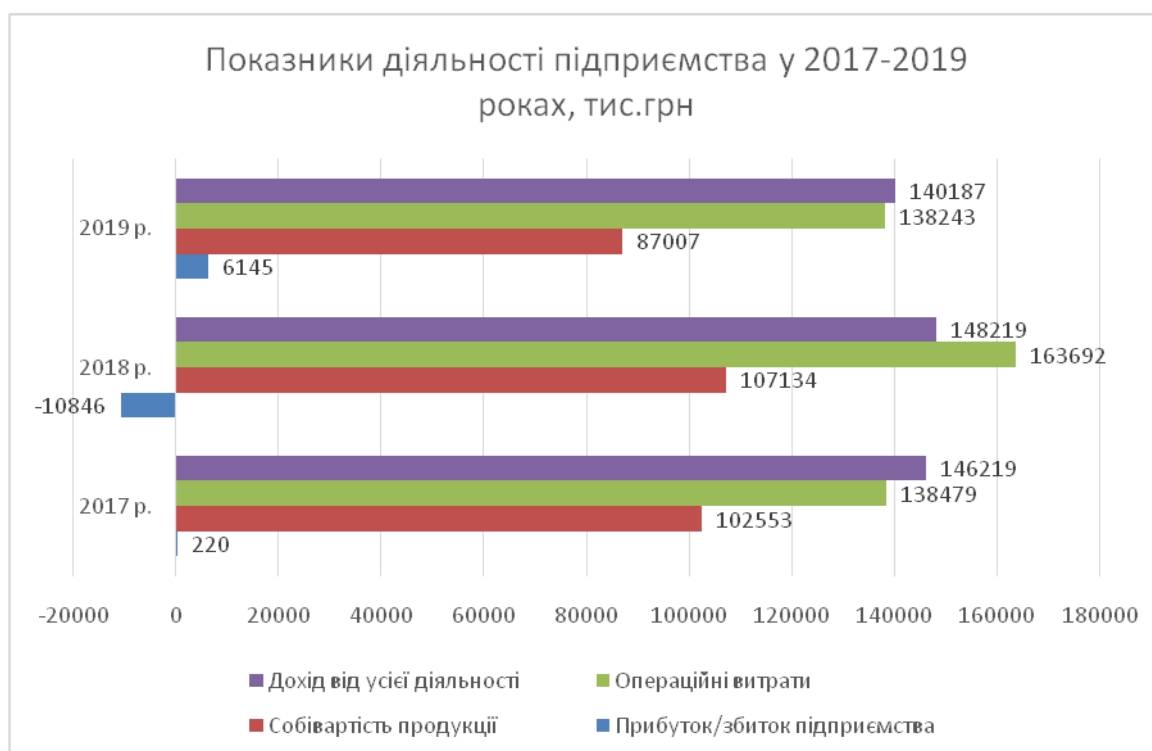

Рис. 3.2 Взаємозв'язок між витратами та прибутком/збитком підприємства,
тис.грн. Додатки А-Е

Діаграма доводить цю залежність. Як ми бачимо у 2018 році в порівнянні з 2017 р. незважаючи на збільшення доходу підприємство отримало збиток у розмірі 10846 тис.грн. такому ефекту посприяло збільшення собівартості та витрат.

У 2019 році у компанії зменшився дохід на 8032 тис.грн., але внаслідок скорочення операційних витрат та собівартості продукції було отримано прибуток 6145 тис.грн.

Отже, витрати підприємства та собівартість прямолінійно впливають на результат діяльності та як наслідок можливість для подальшого розвитку. Тому необхідно постійно знаходити способи для їх зменшення. Одним із таких способів є технічне переобладнання підприємства.

Додатково до такого корисного ефекту буде поліпшення якості продукції. Далі розберемо важливість цієї теми.

Зараз, український споживач має чималий вибір харчової продукції. Завдяки розвитку конкуренції та ринкових відносин вдалось збільшити асортимент товарів. Підприємці конкуруючи між собою ведуть “цінову війну”, тобто намагаються встановити ціну меншу ніж в опонентів тим самим відібрати частину споживачів. Але є компанії, які не зважають на рівень ціни, а прагнуть постійно видозмінювати, вдосконалювати наявні товари або приймають рішення про створення нового продукту, але для цього необхідні значні ресурси як фінансові так і наукові. Виникає питання : чому підприємству віддавати перевагу зменшені ціни чи покращені якості? Все буде залежати від обраної керівництвом стратегії конкуренції. Класифікація стратегій за М.Портером, передбачає застосування таких основних стратегій, як [50]:

- лідирування шляхом зниження витрат;
- стратегія диференціації;
- стратегія фокусування.

На ПрАТ “Дніпропетровський хлібзавод №9” віддають перевагу лідируванню шляхом зниження витрат. Оскільки підприємство має у своєму арсеналі великі площі, відповідне обладнання, воно орієнтоване на масове виробництво якісної продукції у значних обсягах, що дозволяє зменшувати собівартість та конкурувати за ціною.

З іншого боку споживачі при виборі продукту звертають увагу як на якість так і на ціну. Головне в цьому процесі відповідність одного іншому. Тобто, якщо це товар преміум-сегменту, високої якості то й ціна буде високою і навпаки. Крім того, якість товару визначена державними стандартами України, яким повинна відповідати вся виготовлена продукція.

Отже, покращення якостей продукції одна з найважливіших задач та заслуговує неменшої уваги ніж зменшення витрат. Адже ми можемо виробити велику кількість продукції, але її якість буде відігравати велику роль при збуті.

Заміна застарілих печей на нові, дозволить підвищити якість випеченої продукції, оскільки нове обладнання буде укомплектоване додатковим пристроєм гігротермічної обробки тестових заготовок. Також дозволить покращити просмаження, шляхом автоматизованої підтримки необхідної температури на протязі всього часу випікання.

3.2.Опис проекту технічного переобладнання

Аналіз стану основних засобів ПрАТ “Дніпропетровський хлібзавод №9”вказав на необхідність технічного переобладнання виробництва. Фізичний знос ОЗ на рівні 60,2 % відзначається на економічному становищі. Через посилення конкуренції на ринку з’явилася необхідність у розв’язанні питання про зниження собівартості та покращення якості продукції. Одним зі способів досягнення цієї цілі є технічне переобладнання.

Головною метою технічного переобладнання підприємства є отримання у підсумку економічного ефекту у вигляді економії та прибутку. Чим більший цей ефект тим кращім вважається проект.

У даному проекті запропоновано замінити фізично зношені печі для випікання продукції. В перспективі це дасть змогу зекономити на витратах на електроенергію або інших видах енергії (залежить від вибору обладнання), на ремонті, збереже від небажаних та вимушених зупинок виробництва. Дозволить збільшити обсяг виробництва. Все це у підсумку призведе до зниження собівартості товарів. Плюс до всього відбудеться покращення якості продукції.

Наслідком застосування такого проекту буде покращення конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Головні цілі проекту:

1. Замінити застарілі печі на більш нові та ефективні.
2. Знизити собівартість продукції.
3. Покращити якість продукції.
4. Підвищити економічну ефективність виробництва

Даний проект буде складатися з оцінки наявного обладнання та розрахунку його технічних та економічних показників, аналізу ринку нових печей, підбору та порівняння з конкурентами потенційного для придбання обладнання, техніко-економічного розрахунку проекту у цілому та оцінки ефективності від його впровадження.

3.3. Оцінка наявного обладнання

На ПрАТ“Дніпропетровський хлібзавод №9” у 2019 році було виготовлено такі види продукції [43]:

1. Хліб пшеничний (хліб "Наш Львівський", "Миколаївський", "Пшеничний" та інші) : обсяг виробництва - 2430,2 т на 39677,8 тис. грн., середньореалізаційна ціна - 15 грн./кг, сума реалізації - 33 851 тис.грн.
2. Хліб житньо-пшеничний (хліб "Домашній", "Наш домашній", "Наш Петрівський", "Петрівський формовий" та інші): обсяг виробництва - 2219,1 т на 33395,1 тис.грн., середньореалізаційна ціна - 13,96 грн./кг, сума реалізації - 28559 тис. грн.

3. Вироби булочні (батон "Любительський", "Дорожній", "Дворянський" та інші): обсяг виробництва - 2681,9 т на 56219,6 тис. грн., середньореалізаційна ціна - 19,77 грн./кг, сума виручки - 47636 тис.грн.

4. Вироби здобні (булка "Три в одній", "Пишечка", "Ласунка" та інші): обсяг виробництва - 493,7 т на 23596,77 тис.грн., середньореалізаційна ціна - 46,78 грн./кг, сума виручки - 21982 тис.грн.

Разом було виготовлено $2430,2 + 2,219,1 + 2681,9 + 493,7 = 7824,9$ т продукції. Можемо розрахувати добовий обсяг виробництва шляхом ділення річного обсягу виробництва на кількість днів у році.

$ОВПд = 7824,9 \text{ (т)} / 365 \text{ (днів)} = 21,4 \text{ т/день}$ – добовий обсяг виробництва продукції у 2019 році.

Для випікання такої кількості продукції використовуються печі ФТЛ-2 у кількості 3 шт.

Нажаль, колись у минулому ефективні печі вже виробили свій ресурс, фізично та морально застаріли. Через це завод зазнає збитки внаслідок надмірних витрат на паливо, низької продуктивності та якості виготовленої продукції. Щоб підрахувати витрати скористаємося технічними характеристиками даного обладнання.

У табл.3.2 зображені технічні характеристики печі ФТЛ-2.

Таблиця 3.2

Технічні характеристики ФТЛ-2, [51]

№	Показники	Значення
1	м Робоча площа поду,	15,4
2	Продуктивність по хлібу подовому масою 0,7 кг, кг/год	456,45
3	Потужність встановленого електрообладнання, Квт/год	10
4	Витрата палива на 1 т готової продукції подовий м³ хліб,Н /т	45,3

5	м^3 Витрата палива при розігріванні печі, Н /т	132,65
6	Габаритні розміри:	
7	Довжина, м	5,84
8	Ширина, м	4,5
9	Висота, м	3,9
10	Маса, т	5,5

Використовуючи дані проведемо розрахунки витрат на паливо. Розрахуємо добове виробництво продукції однієї печі. Для цього скористаємось формулою (3.1):

$$Дв = Пр * 24 - Чп \quad (3.1)$$

де Пр – продуктивність печі, кг/год;

Чп – величина регламентованих перерв на добу, год.

Одна піч ФТЛ-2 за добую може виготовляти $456,45(\text{кг/год}) * 24(\text{год}) - 2(\text{год}) = 9129 \text{ кг} = 9,1 \text{ т}$ продукції.

Розрахуємо добову витрату палива на плановий рік за умовою збереження добового обсягу виробництва продукції рівної 2019 року, враховуючи, що для виробництва необхідно застосувати 3 печі за формулою (3.2):

$$ВПд = ОВПд * ВП + (ВПр \times Кобл) \quad (3.2)$$

де ОВПд – добовий обсяг виробництва продукції, т;

м^3
ВП – витрати палива на виготовлення 1 т продукції, Н /т;

м^3
ВПр – Витрати палива на розігрів печі, Н /т.

$$ВПд = 21,4 * 45,3 + (132,65 * 3) = 969,42 + 397,95 = 1367,4 \text{ Н} \quad \text{м}^3$$

Запланована ціна палива (газу) для підприємств України на плановий рік

м^3

становить 10,96 грн за 1 .

Проведемо розрахунок витрат на оплату газу на плановий рік без впровадження проекту, тобто при застосуванні печей ФТЛ-2. Для цього скористаємось формулою (3.3):

$$ВП = ВПд \times P \times 365 \quad (3.3)$$

м^3

де P - запланована ціна газу для підприємств України, грн/1 ;

365 – кількість днів у році, днів.

$ВП = 1367.4 \times 10,96 \times 365 = 5470147$ грн – сукупні витрати на паливо на плановий рік без впровадження проекту.

Розрахуємо частину цих витрат від загальної собівартості продукції. $\frac{ВП}{C_n} \times 100\% = 5470147 / 87007000 = 6,28 \%$

Визначимо заплановані витрати на електроенергію без реалізації проекту за формулою(3.4):

$$В_e = P_o \times C_e \times K_{обл} \quad (3.4)$$

де P_o – потужність встановленого електрообладнання, Квт/год;

C_e – запланована ціна електроенергії, грн/Квт*год.

$В_e = 10 * 0,11206 * 3 = 3,36$ грн – підприємство витрачає на електроенергію за 1 годину роботи 3 печей.

Враховуючи регламентовані перерви, печі працюють 20 годин на добу. Запланована ціна на електроенергію на плановий рік 0,11206 грн/кВт*год. Отже, добові витрати на електроенергію ($В_{ед}$) будуть становити $3,36 * 20 = 67,2$ грн, а річні витрати ($В_{ер}$) відповідно $67,2 * 365 = 24528$ грн.

Значними є витрати на амортизацію старих печей ($В_a$) – 285 тис.грн. щороку. Така величина пов'язана з великим зносом, незадовільним технічним станом та

необхідністю формування коштів для проведення незапланованих ремонтів, налагодження та утримання обладнання.

У минулому році на незаплановані ремонти старих печей було витрачено 50 тис.грн. Один ремонт коштував підприємству 25 тис.грн. Завдяки зміні обладнання на нове планується уникнути даної частини витрат.

$B_{nv} = 50$ тис.грн. – витрати на незаплановані ремонтні роботи.

3.4. Аналіз ринку пічного обладнання для хлібопекарних підприємств. Вибір та характеристика необхідного устаткування

Проблема вибору необхідних печей пов'язана з їх різноманіттям на ринку. Плануючи технічне переоснащення маємо два варіанти розвитку подій. Перший - купівля нового обладнання. Другий – придбання колишнього у споживані. У ході формування проекту було віддано перевагу першому варіанту, адже інший не має гарантій щодо надійності обладнання.

Одним із лідерів на ринку серед обладнання для підприємств хлібопекарної галузі є турецька компанія “Kumkaya”, яка пропонує близько 150 найменувань різних машин і пристосувань для виробництва хлібобулочної продукції [47]. До основних переваг цієї компанії відносять високу якість, сервісне обслуговування та післягарантійний ремонт [47]. Також турецький виробник має вагомий досвід у виробництві даного виду устаткування, гарантує повний сервіс та співпрацює понад з 200 клієнтами в Україні [47].

Чеська компанія “J4” також займає велику частину ринку. Продукція цього виробника славиться своєю надійністю, ефективністю та довговічністю. Термін служби печей за умови дотримання правил експлуатації та технічного обслуговування 20 років і більше [46]. До переваг також відносять компактність обладнання та як наслідок можливість його установлення у невеликих приміщеннях [46].

На вітчизняному ринку гідну конкуренцію закордонним виробникам складає ПрАТ “Калинівський машинобудівний завод” [45]. Підприємство має відповідні сертифікати та значний досвід у виробництві обладнання для харчової

промисловості. Завод пропонує один вид печей “А2-ХПК” які вільно конкурують з іноземними опонентами. Перевагами цієї компанії є гарне відношення ціна-якість, інноваційність продукції, повний сервіс [45].

Враховуючи такі параметри як добовий обсяг виробництва, наявна площа для нового обладнання та специфіка встановленої лінії виробництва було обрано печі кожного з цих виробників, які задовольняють ці умови. Від компанії “Kumkaya” було запропоновано піч “TU 14×3”. Чеська компанія “J4” пропонує піч “PPP 2,1 37,8.xx1-2E”. Український Калинівський машинобудівний завод – “А2-ХПК 25.38”. Для порівняння печей та вибору найбільш доцільної побудуємо табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Технічні характеристики та показники печей, [45-47]

№	Показник	TU 14×3	PPP 2,1 37,8.xx1-2E	A2-ХПК 25.38
1	Продуктивність, кг/год	700	680	680
2	m^2 Площа поду,	42	37,8	38
3	Ширина конвеєра поду, м	3	2,1	2,1
4	Встановлена потужність електрообладнання, кВт	19	18	18,7
5	Вид палива	Газ природний низького тиску		
6	Питома витрата палива, m^3 Н /т	24	24	25
7	Габаритні розміри:			
8	Довжина, м	46,05	10,92	20,9
9	Ширина, м	16,667	3,1	3,41
10	Висота, м	3,593	3,05	3,7
11	Маса, кг	32300	25000	26900
12	Ціна, тис.грн	8500	5000	2500

З таблиці 3.3 помітно, що всі печі мають дуже схожі технічні характеристики. Відхилення у таких параметрах як: продуктивність виробництва, встановлена потужність електрообладнання та питома витрата палива не значне. Натомість за габаритними розмірами найбільш підходять піч “PPP 2,1 37,8.xx1-

2Е” та “А2-ХПК 25.38”. Найбільшу відмінність між ними становить ціна. Український виробник пропонує найменшу ціну 2500 тис.грн завдяки відсутності мита та націнки за бренд, відносно меншою вартістю доставлення. Незважаючи на низьку ціну підприємство гарантує якість, надійність та довговічність обладнання.

Враховуючи попередньо описані фактори найбільш доцільним є придбання печі “А2-ХПК” від українського виробника ПрАТ “Калинівський машинобудівний завод”. Значний досвід у галузі машинобудування, наявність сертифікатів та кількість задоволених клієнтів підтверджують його статус як надійного партнера.

До основних переваг печі “А2-ХПК 25.38” відносять [45]:

- універсальність - можливість випікати хліб і хлібобулочні вироби, як з пшеничного, житнього, так і з суміші пшеничного та житнього борошна;
- чудова якість виробів, що випікаються;
- мобільність в управлінні режимами випікання (тільки за рахунок регулюванні потужності пальників без використання як регулюючих органів газових шибєрів);
- економічність роботи - мінімальні витрати палива на випічку виробів і на виробництво пари (до 30% менше, ніж у звичайних тунельних печей);
- скорочення часу випічки до 20%;
- збільшення обсягу і збереження ароматичних речовин випечених виробів;
- низькі значення температур продуктів згоряння в контурах обігріву печі, що забезпечує довговічність її конструкції.

Якісне спалювання газу в печах А2-ХПК забезпечується як конструкцією топкових систем, так і застосуванням сучасних газових пальників M121 ARZ Marathon німецької фірми «Dreizler» [45]. Пальники забезпечують практично повне спалювання газу (у складі відхідних газів вміст оксиду вуглецю становить 40 ppm, втрати тепла з хімічним недожигом - не більше 0,03%), викиди в атмосферу димових газів екологічно чисті[45].

3.5. Техніко-економічний аналіз проекту

Аналіз ринку нових печей, надав змогу порівняти обладнання та обрати найбільш доцільне для нашого підприємства. Хлібопекарські печі марки А2-ХПК 25.38 мають гарні технічні показники та привабливу ціну, що виділяють їх серед конкурентів.

Для порівняння технічних характеристик та зручності наступних розрахунків побудуємо таблицю 3.4 у якій зобразимо т/х наявного та передбачуваного проектом обладнання.

Таблиця 3.4

Порівняльна характеристика печей ФТЛ-2 та А2-ХПК

№	Показник	ФТЛ-2	А2-ХПК 25.38
1	Продуктивність, кг/год	456,45	680
2	м^2 Площа поду,	15,4	38
3	Встановлена потужність електрообладнання, кВт	10	18,7
4	м^3 Питома витрата палива, Н /т	45,3	25
5	Габаритні розміри:		
6	Довжина, м	5,84	20,9
7	Ширина, м	4,5	3,41
8	Висота, м	3,9	3,7
9	Маса, кг	5500	26900

З даної таблиці можемо помітити, що нова піч має більшу продуктивність для цього було збільшено площу поду та встановлено потужніше електрообладнання. Основний економічний ефект досягається завдяки

зменшенню питомої витрати палива майже у 2 рази з $45,3 \text{ Н} \frac{\text{м}^3}{\text{т}}$ до $25 \text{ Н} \frac{\text{м}^3}{\text{т}}$. За габаритами А2-ХПК 25.38 майже в 4 рази довша та важча, але це не є проблемою, адже розміри цеху дозволяють розміщення об'єктів з такими параметрами.

Проведемо розрахунок необхідних витрат на впровадження проекту переоснащення. Ціна печі А2-ХПК25.38 – 2500 тис.грн. Вартість демонтажних та монтажних робіт – 5 % від вартості обладнання. Доставка однієї печі зі складу виробника до місця встановлення коштує 50 тис.грн. Інші витрати (витрати та розробку проекту, документацію, тощо) становитимуть 5 % від вартості обладнання. Суму капітальних вкладень в проект (К) розрахуємо за формулою (3.5):

$$K = (Цоб. + У + Д + Ів) \times k - Евп \quad (3.5)$$

де Цоб. – ціна обладнання, тис.грн;

У – вартість монтажних та демонтажних робіт, тис.грн;

Д – вартість доставки, тис.грн;

Ів – інші витрати, тис.грн;

К – кількість обладнання, одиниць;

Евп – економія від продажу демонтованого обладнання, тис.грн.

З метою економії коштів заплановано продати старі печі, які будуть демонтовані за середньо ринковою ціною 100 тис.грн. за одиницю. Тоді економія коштів від цієї операції буде становити ціна обладнання помножити на кількість.

$$Евп = 100 \text{ тис.грн.} \times 3 = 300 \text{ тис.грн.}$$

Сума капітальних вкладень у проект :

$$K = (2500 + (2500 \times 0,05) + 50 + (2500 \times 0,05)) \times 2 - 300 = 5300 \text{ тис.грн.}$$

Заміна печей не потребує побудування додаткових або реконструкції наявних будівель, технічних приміщень, цехів. Тому ця частина витрат буде дорівнювати 0. Також даний проект передбачає отримання послуг по виконанню всіх робіт пов'язаних з монтажем та демонтажем обладнання на платній основі

від ПрАТ “Калинівський машинобудівний завод”, оскільки хлібозавод не володіє необхідними ресурсами. Частина цих витрат була включена до капітальних вкладень у попередньому розрахунку в розмірі 5 % від вартості обладнання.

Представлений проект передбачає збільшення таких додаткових поточних витрат як витрати на електроенергію.

Нові печі для підвищення продуктивності та можливості встановлення автоматичних систем, обладнанні більш потужними електрообладнанням. У наслідок цього відбудеться збільшення споживання електроенергії. Тому розрахуємо ці витрати за формулою (3.6):

$$ДВ_{\text{е}} = В_{\text{еп}} - В_{\text{ер}} \quad (3.6)$$

де $В_{\text{ер}}$ – планові витрати на електроенергію у разі впровадження проекту, грн.

$В_{\text{ер}}$ знайдемо аналогічно до розрахунку витрат на електроенергію для старих печей. Ціна електроенергії залишається незмінною.

$В_{\text{е}}$ для нових печей : $18,7 * 0,11206 * 2 = 4,2$ грн – планові витрати на електроенергію за 1 годину роботи нових печей.

$$В_{\text{Ед}} = 4,2 * 20 = 84 \text{ грн.}$$

$$В_{\text{Еп}} = 84 * 365 = 30660 \text{ грн} - \text{планові витрати на електроенергію на рік.}$$

$$ДВ_{\text{е}} = 30660 - 24528 = 6132 \text{ грн} - \text{додаткові витрати на електроенергію.}$$

Перейдемо до розрахунку економії поточних витрат завдяки реалізації проекту [52]. Розрахунок проведемо на рік. Спочатку знайдемо економію витрат на паливо. Для цього від витрат без впровадження проекту які були розраховані раніше віднімемо витрати на паливо у разі впровадження проекту. Спочатку знайдемо добові витрати на паливо для нових печей за формулою (3.7) :

$$В_{\text{Пд}} = ОВ_{\text{Пд}} * В_{\text{П}} \quad (3.7)$$

$$В_{\text{Пд}} = 21,4(\text{т}) * 25(\text{Н} \quad \text{м}^3 / \text{т}) = 535\text{Н} \quad \text{м}^3 - \text{добова витрата палива у разі реалізації проекту.}$$

Знайдемо річні витрати палива шляхом множення добових витрат на кількість днів у році.

$$\text{м}^3$$

$\text{ВПр} = \text{ВПд} * 365 = 195275\text{Н}$ – річні витрати палива у разі реалізації проекту.

Витрати палива на плановий рік у грошовому еквіваленті знайдемо завдяки множенню річних витрат на заплановану ціну газу.

$$\text{м}^3$$

$$\text{м}^3$$

$\text{ВП} = 195275\text{Н} * 10,96\text{грн/Н} = 2140214 \text{ грн}$ - сукупні витрати на паливо на плановий рік у разі впровадження проекту.

Економія витрат на паливо дорівнює :

$\text{Евп} = \text{ВП без впровадження проекту} - \text{ВП у разі впровадження проекту}$

$\text{Евп} = 5470147 - 2140214 = 3329933 \text{ грн}$ – економія витрат на паливо.

Наступна вигода пов'язана з економією коштів від зменшення витрат на амортизацію. На підприємстві застосовують прямолінійний метод нарахування амортизації. Проведемо розрахунок витрат на амортизацію за формулою (3.8):

$$A_n = (\text{Пв} - \text{Лв}) / \text{Те} \quad (3.8)$$

де Пв – первісна вартість обладнання, тис.грн;

Лв – ліквідаційна вартість обладнання, тис.грн;

Те - термін експлуатації, років.

$A_n = (5000\text{тис.грн.} - 100 \text{ тис.грн.})/20 = 245 \text{ тис.грн.}$ – щорічні амортизаційні відрахування на печі

Економію розрахуємо шляхом віднімання планових амортизаційних відрахувань без реалізації проекту від планових амортизаційних відрахувань у разі реалізації проекту.

$E_a = 285 \text{ тис.грн.} - 245 \text{ тис.грн.} = 40 \text{ тис.грн.}$ – економія від зменшення амортизаційних відрахувань.

Оскільки як старі печі, так і нові мають механізовану укладку заготовок, проект не потребує додаткових витрат на збільшення кількості працівників та не

має економії від зменшення робочої сили. Тому ця частина витрат або економії дорівнює 0.

Через незаплановані ремонтні роботи які виникають внаслідок поломки обладнання, у 2019 році підприємство витратило 50 тис.грн. Планується, що у плановому році без впровадження проекту враховуючи незадовільний технічний стан печей необхідно закласти мінімально 50 тис грн на непланові ремонти. Впроваджуваний проект передбачає усунення цих витрат завдяки гарантії, яку видає підприємство виробник нового обладнання та надійності нових печей. Крім того за умовами які прописані в гарантійному договорі придбання обладнання постачальник зобов'язується відшкодувати завдані збитки у разі поломки. Тому розрахуємо економію від покращення надійності обладнання як усунення планових витрат на нерегламентовані ремонтні роботи.

$E_n = 50$ тис.грн. – економія коштів від усунення планових витрат на незаплановані ремонтні роботи.

Економічний ефект від покращення якості випеченої продукції очікується від збільшення продаж. Споживачі оцінивши нові смакові якості будуть віддавати перевагу хлібу виготовленому на дев'ятому хлібозаводі. Завоювання додаткової частини ринку призведе до збільшення обсягу збутої продукції та як наслідок прибутку підприємства.

Проведемо розрахунок загальної економії від впровадження проекту за формулою (3,9):

$$E_z = E_{en} + E_a + E_n - DBe \quad (3.9)$$

$$E_z = 3329933 + 40000 + 50000 - 6132 = 3413801 \text{ грн.}$$

Розрахуємо на скільки зменшиться собівартість продукції в наслідок реалізації даного проекту. Оскільки всі витрати які планується зменшити, входять до собівартості продукції, скористаємося формулою (3.10):

$$\frac{E_z}{C_n} \times 100\% \quad (3.10)$$

$$(3413801 / 87007000) \times 100 \% = 3,9 \%$$

Внаслідок реалізації проекту заплановано зменшити собівартість продукції на 3,9 % до 83593199 грн.

На плановий рік підприємство планує отримати прибуток на рівні 2019 року у розмірі 6145 тис.грн. за умови збереження ціни, обсягів продукції та залишення старих печей. Завдяки проекту технічного переозброєння планується збільшити прибуток до 9559 тис.грн. внаслідок зменшення собівартості товарів на 3,9 %.

За умови збереження ціни продукції та обсягів її виробництва приріст чистого річного прибутку буде дорівнювати загальній річній економії від переоснащення обладнання, тобто $\Delta\P = 3413801$ грн.

Оцінку ефективності проекту технічного переоснащення підприємства будемо проводити за методикою яка описана у навчальному посібнику “Економіка підприємства” Т.П. Макаровська[8]. Дана методика передбачає розрахунок абсолютних показників ефективності.

Перший показник – коефіцієнт ефективності, який розраховується за формулою (3.11):

$$E_p = \frac{\Delta\P}{K} \quad (3.11)$$

$$E_p = 3413801/5300000 = 0,64$$

Проект вважається ефективним, якщо коефіцієнт ефективності більший за нормативний показник $E_p > E_n$ [8]. Нормативний показник ефективності встановлюється Міністерством економіки України для кожної галузі окремо. Для розрахунку буде взято середнє значення цього показника $E_p = 0,2$ [8].

$E_p > E_n = 0,64$ - тобто проект за цим показником вважається економічно доцільним.

Наступний абсолютний показник - термін окупності капітальних вкладень визначає економічну доцільність вкладень аналогічно попередньому коефіцієнту та є оберненим до нього. Для його розрахунку використовують формулу (3.12):

$$T = \frac{1}{E_p} \quad (3.12)$$

$$T = 1/0,64 = 1,6 \text{ року або } 19,2 \text{ місяця.}$$

Нормативний показник терміну окупності (T_n) буде дорівнювати :

$$T_n = 1/0,2 = 5 \text{ років}[8].$$

Тобто $T_n = 5$ років означає, що термін окупності для ефективного проекту має бути не більше ніж 5 років. У нашому випадку $T < T_n = 1,6$ року що задовольняє умову.

Розглянемо як проект вплине на рентабельність продукції та господарської діяльності підприємства взагалі. Для цього порахуємо коефіцієнт рентабельності продукції за формулою (2.19) :

$$R_{пр} = \frac{9559000}{83593199 + 5363000 + 33291000} \times 100 \% = \frac{9559000}{122247199} \times 100 \% = 7,82 \%$$

Коефіцієнт рентабельності господарської діяльності у разі впровадження проекту знайдемо за формулою (2.18). Операційні витрати планується зменшити завдяки реалізації технічного переоснащення. Заплановані ОВ знайдемо відніманням від ОВ загальної економії (E_z) проекту :

$$138243000 - 3413801 = 134829199 \text{ грн.}$$

$$R_{гд} = \frac{9559000}{134829199} \times 100 \% = 7,09 \%$$

Зобразимо розраховані показники в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Показники ефективності впровадження проекту технічного переоснащення підприємства

№	Показник	Без застосування проекту на плановий рік	У разі застосування проекту на плановий рік	Ефект,(±)
1	Обсяг виробництва, т	7824,9	7824,9	0
2	Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн.	140690	14690	0
3	Собівартість продукції, тис.грн.	87007	83593	- 3414
4	Чистий прибуток, тис.грн.	6145	9559	+ 3414
5	Рентабельність продукції,%	4,89	7,82	+ 2,93
6	Рентабельність господарської діяльності,%	4,45	7,09	+ 2,64

Техніко-економічний аналіз було проведено за умовами, що плановий рік побудовано на основі показників діяльності підприємства у 2019 році. Тобто, обсяг виробництва, чистий дохід підприємства та витрати заплановані на рівні 2019 року.

Завдяки впровадженню проекту заміни старих печей марки ФТЛ-2 на нові більш економічні А2-ХПК відбудеться зменшення собівартості продукції на 3,9 % або 3414 тис.грн. внаслідок економії витрат на паливо, амортизацію та незаплановані ремонтні роботи обладнання. Це у свою чергу призведе до збільшення чистого прибутку на 55,6 % або 3414 тис.грн. з 6145 тис.грн. до 9559 тис.грн. Рентабельність продукції збільшиться з 4,89 % до 7,82 %. Також відбудеться збільшення показника рентабельності господарської діяльності з 4,45% до 7,09 %.

Для реалізації переобладнання необхідні капітальні інвестиції у розмір 5300 тис.грн. Термін окупності проекту 1,6 року або 19,2 місяця. Порівнюючи ці показники з нормативними, дійшли до висновку, що проект вважається економічно доцільним. Джерелом фінансування будуть виступати власні кошти підприємства.

Зменшення собівартості продукції надає можливість підприємству збільшити прибуток, покращити свій фінансовий стан та підвищити конкурентоспроможність на ринку. У майбутньому є можливість конкурувати з іншим бізнесом за ціною продукції оскільки є резерв для її зменшення. Ціна продукції один з найперших критеріїв при покупці товару. Тому це гарна перевага яку потрібно вміло застосувати.

Крім того, даний проект передбачає покращення якості продукції. У проведеному техніко-економічному аналізі економічний ефект від впливу цього фактору розраховано не було оскільки підприємство не планує збільшувати ціну товарів, а зростання попиту важко передбачити. Тому, точність від таких розрахунків буде малою. Економічний ефект від підвищення якості буде розраховано фактично після отримання результатів діяльності технічно переобладнаного підприємства. Поліпшуючи якість, підприємство планує

залишити вартість продукції незмінною для привернення уваги та завоювання симпатії споживачів, що призведе до збільшення збуту.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи було досягнуто головну мету - збільшити прибуток, підвищити рентабельність господарської діяльності та конкурентоспроможність підприємства.

Це вдалось завдяки розробці та теоретичному впровадженню проекту технічного переозброєння, який передбачає заміну застарілого обладнання новим більш ефективним.

Було виконано усі поставлені завдання. А саме :

У першому розділі розглянули теоретико-методологічні аспекти технічного переобладнання підприємства. Проаналізувавши роботи багатьох вчених, таких як: О.М Тімонін, К.В Ларіна, О.В Фартушняк, Ю.Д Маляревський та ін. запропонували суб'єктивне визначення технічного переобладнання для даного проекту. Описано його цілі та напрямки. Роз'яснено різницю між технічним переобладнанням та реконструкцією виробництва. Погодились з думками Ю.Д. Маляревського про переваги технічного переозброєння перед капітальним будівництвом та доповнили їх. Розробили структуру проекту на основі економічної точки зору. Через тісний зв'язок виникла необхідність у роз'ясненні поняття капітальних вкладень. Розібрали склад капітальних вкладень та запропонували доповнення. Описали їх структуру, джерела фінансування та методи визначення ефективності. Визначили який метод є доцільнішим та за яких умов. Порівняли капітальні інвестиції в Україні та інших країнах та розглянули методи їх стимулювання.

Другий розділ почався з дослідження хлібопекарської галузі України. Оцінили її важливість, стан та перспективи розвитку завдяки аналізу таких показників як : обсяги виробництва, кількість суб'єктів господарювання та їх структура, кількість зайнятих осіб, рентабельність операційної діяльності підприємств. Далі приділили увагу обраній базі дослідження. Виконали загальний

опис та аналіз фінансового стану підприємства за методикою яка описана у підручнику О.С Іванілов “Економіка підприємства”. Все це, разом з оцінкою стану основних засобів дало змогу виявити проблемні місця виробництва. Одне з яких - значний знос та мала ефективність обладнання. Виявили, що підприємство потребує покращення економічного стану та підвищення конкурентоспроможності.

У третьому розділі запропонували розв’язок проблеми підприємства завдяки впровадженню проекту технічного переобладнання який передбачає заміну старих печей ФТЛ-2 на нові А2-ХПК. Окремо розібрали актуальність проекту для ПрАТ “Дніпропетровський хлібзавод №9” на основі аналізу структури собівартості продукції, операційних витрат, взаємозв’язку між ними та прибутком й доходом підприємства. Виконали опис проекту у якому визначили мету та цілі. Проаналізували ринок обладнання яке підлягає заміні та обрали найбільш доцільне. Оцінили стан наявного обладнання. Провели техніко-економічний аналіз проекту у якому порахували необхідні капітальні вкладення та корисний ефект у разі його впровадження.

Дійшли то таких висновків : аналіз основних засобів виявив, що на підприємстві існує значний знос обладнання. Наявні печі ФТЛ-2 явно застаріли та мало ефективні. Основною причиною була висока витрата палива та часті незаплановані ремонтні роботи. Було запропоновано замінити їх новими печами марки А2-ХПК оскільки вони майже на половину менше використовують палива, надійні та відрізняються з поміж інших привабливою ціною. Завдяки цій заміні підприємство може отримати економію на витратах палива – 3329933 грн на рік, на амортизаційних відрахуваннях – 40000 грн на рік, на надійності обладнання – 50000 грн на рік. Натомість збільшаться додаткові витрати на електроенергію, через більшу потужність нових печей на – 6132 грн на рік. Загальний річний економічний ефект буде сягати 3413801 грн. Оскільки усі складові економії входять до собівартості продукції відбудеться її зменшення на 3,9 % або 3413801 грн.

Така економія у підсумку призведе до збільшення прибутку на 55,6% або 3414 тис.грн., підвищення рентабельності продукції з 4,89% до 7,82% та господарської діяльності з 4,45% до 7,09%.

Окрім такого економічного ефекту даний проект передбачає покращення якості продукції. Нове обладнання буде укомплектоване додатковим пристроєм гігротермічної обробки тестових заготовок. Відбудеться покращення просмаження, шляхом автоматизованої підтримки необхідної температури на протязі всього часу випікання. Очікується, що така продукції буде більш смачною та привабливою для споживачів.

Завдяки поєднанню цих ефектів: зниження собівартості та покращення якості, буде досягнута головна мета проекту - збільшення прибутку підприємства.

Необхідні капітальні вкладення у проект становлять 5300 тис.грн. Термін окупності 1,6 року або 19,2 місяців. Порівняння цих показників із нормативними показало, що проект є економічно доцільним. Джерелом фінансування будуть виступати власні кошти підприємства.

Підсумовуючи можна сказати, що зменшення собівартості продукції утворить додатковий резерв коштів, який можна використовувати виходячи із ситуації. Наприклад, реінвестувати кошти у виробництво або зменшити ціну товарів для завоювання ринку. У комплексі із покращенням якості даний проект відкриває нові можливості для майбутнього розвитку підприємства.

Проект технічного переобладнання, який було розглянуто у кваліфікаційній роботі є яскравим прикладом покращення економічного стану та конкурентоспроможності підприємства.

ДОДАТКИ

Додаток А

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2017 (тис.грн)

Актив	Код рядка	На початок звіт. періоду	На кінець звіт. періоду	На дату перех. на МСФЗ
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	56	612	0
первісна вартість	1001	208	854	0
накопичена амортизація	1002	152	242	0
Незавершені капітальні інвестиції	1005	1958	1637	0
Основні засоби:	1010	20446	22153	0
первісна вартість	1011	45442	49605	0
знос	1012	24996	27452	0
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0	0
первісна вартість	1016	0	0	0
знос	1017	0	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	0
первісна вартість	1021	0	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0	0
інші фінансові інвестиції	1035	0	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	0	0	0
Гудвіл	1050	0	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0	0
Усього за розділом I	1095	22460	24402	0
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	5683	7683	0
Виробничі запаси	1101	2263	2448	0
Незавершене виробництво	1102	3106	5061	0
Готова продукція	1103	99	161	0
Товари	1104	215	13	0
Поточні біологічні активи	1110	0	0	0
Депозити перестрахування	1115	0	0	0
Векселі одержані	1120	0	0	0

Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	8024	11109	0
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	1206	1326	0
з бюджетом	1135	108	126	0
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	126	0
1	2	3	4	5
з нарахованих доходів	1140	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	859	967	0
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	92	898	0
Готівка	1166	0	0	0
Рахунки в банках	1167	0	0	0
Витрати майбутніх періодів	1170	32	29	0
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0	0
у тому числі: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0	0
Інші оборотні активи	1190	121	5	0
Усього за розділом II	1195	16125	22143	0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0
Баланс	1300	38585	46545	0

Пасив	Код рядка	На початок звіт. періоду	На кінець звіт. періоду	На дату перех. на МСФЗ
1	2	3	4	5
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1249	1249	0
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0	0
Капітал у дооцінках	1405	9941	11732	0
Додатковий капітал	1410	2181	2181	0
Емісійний дохід	1411	0	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0	0
Резервний капітал	1415	1049	1060	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	8663	8872	0
Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)	(0)
Вилучений капітал	1430	(0)	(0)	(0)
Інші резерви	1435	0	0	0
Усього за розділом I	1495	23083	25094	0
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0	0

Довгострокові забезпечення	1520	0	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0	0

1	2	3	4	5
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітнього періоду)	1531	0	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітнього періоду)	1532	0	0	0
резерв незароблених премій; (на початок звітнього періоду)	1533	0	0	0
інші страхові резерви; (на початок звітнього періоду)	1534	0	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0	0
Призовий фонд	1540	0	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0	0
Усього за розділом II	1595	0	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	572	2063	0
Векселі видані	1605	0	0	0
Поточна кредиторська заборгованість:				
за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	9047	11940	0
за розрахунками з бюджетом	1620	791	1214	0
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	308	490	0
за розрахунками з оплати праці	1630	1518	2310	0
за одержаними авансами	1635	15	17	0
за розрахунками з учасниками	1640	3	0	0
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0	0
Поточні забезпечення	1660	1183	1577	0
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	2065	1840	0
Усього за розділом III	1695	15502	21451	0
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0
Баланс	1900	38585	46545	0

Додаток Б

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за 2017 рік (тис.грн)

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	На поч. звіт.періоду	На кін. звіт. періоду
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	138046	118994
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестраховування	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(102553)	(89210)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	0	0
Валовий: прибуток	2090	35493	29784
Валовий: збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	2135	1914
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	(0)	(0)
Адміністративні витрати	2130	(5046)	(3832)
Витрати на збут	2150	(28967)	(22912)
Інші операційні витрати	2180	(2890)	(2743)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	0	0
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	0	0
Фінансовий результат від операційної діяльності:	2190	725	2211

прибуток			
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	(0)	(0)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	6	1
Інші доходи	2240	0	1535
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
1	2	3	4
Фінансові витрати	2250	(235)	(198)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(46)	(1252)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	450	2297
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	(0)	(0)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-230	-452
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	220	1845
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	(0)	(0)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	На поч. звіт.періоду	На кін. звіт. періоду
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	220	1845

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Матеріальні затрати	2500	92675	82531
Витрати на оплату праці	2505	23249	16495
Відрахування на соціальні заходи	2510	4698	3625
Амортизація	2515	2299	2561
Інші операційні витрати	2520	15558	12480
Разом	2550	138479	117692

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Середньорічна кількість простих акцій	2600	4996120	4996120
---------------------------------------	------	---------	---------

Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	4996120	4996120
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0.044	0.3693
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0.044	0.3693
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0

Додаток В

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31.12.2018 р. (тис.грн)

Актив	Код рядка	На початок звіт. періоду	На кінець звіт. періоду	На дату перех. на МСФЗ
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	612.000000	652.000000	0.000000
первісна вартість	1001	854.000000	980.000000	0.000000
накопичена амортизація	1002	242.000000	328.000000	0.000000
Незавершені капітальні інвестиції	1005	1637.000000	1584.000000	0.000000
Основні засоби:	1010	22153.000000	21657.000000	0.000000
первісна вартість	1011	49605.000000	51074.000000	0.000000
знос	1012	27452.000000	29417.000000	0.000000
Інвестиційна нерухомість:	1015	0.000000	0.000000	0.000000
первісна вартість	1016	0.000000	0.000000	0.000000
знос	1017	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокові біологічні активи:	1020	0.000000	0.000000	0.000000
первісна вартість	1021	0.000000	0.000000	0.000000
накопичена амортизація	1022	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0.000000	0.000000	0.000000
інші фінансові інвестиції	1035	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0.000000	0.000000	0.000000
Відстрочені податкові активи	1045	0.000000	0.000000	0.000000
Гудвіл	1050	0.000000	0.000000	0.000000
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0.000000	0.000000	0.000000
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0.000000	0.000000	0.000000
Інші необоротні активи	1090	0.000000	0.000000	0.000000
Усього за розділом I	1095	24402.000000	23893.000000	0.000000
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	7683.000000	5148.000000	0.000000
Виробничі запаси	1101	2448.000000	3508.000000	0.000000
Незавершене виробництво	1102	5061.000000	1408.000000	0.000000
Готова продукція	1103	161.000000	197.000000	0.000000
Товари	1104	13.000000	35.000000	0.000000

Поточні біологічні активи	1110	0.000000	0.000000	0.000000
Депозити перестрахування	1115	0.000000	0.000000	0.000000
Векселі одержані	1120	0.000000	0.000000	0.000000
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	11109.000000	12000.000000	0.000000
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	1326.000000	1456.000000	0.000000
з бюджетом	1135	126.000000	6.000000	0.000000
1	2	3	4	5
у тому числі з податку на прибуток	1136	126.000000	0.000000	0.000000
з нарахованих доходів	1140	0.000000	0.000000	0.000000
із внутрішніх розрахунків	1145	0.000000	0.000000	0.000000
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	967.000000	1218.000000	0.000000
Поточні фінансові інвестиції	1160	0.000000	0.000000	0.000000
Гроші та їх еквіваленти	1165	898.000000	241.000000	0.000000
Готівка	1166	0.000000	0.000000	0.000000
Рахунки в банках	1167	0.000000	0.000000	0.000000
Витрати майбутніх періодів	1170	29.000000	37.000000	0.000000
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0.000000	0.000000	0.000000
у тому числі: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0.000000	0.000000	0.000000
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0.000000	0.000000	0.000000
резервах незароблених премій	1183	0.000000	0.000000	0.000000
інших страхових резервах	1184	0.000000	0.000000	0.000000
Інші оборотні активи	1190	5.000000	78.000000	0.000000
Усього за розділом II	1195	22143.000000	20184.000000	0.000000
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0.000000	0.000000	0.000000
Баланс	1300	46545.000000	44077.000000	0.000000

Пасив	Код рядка	На початок звіт. періоду	На кінець звіт. періоду	На дату перех. на МСФЗ
1	2	3	4	5
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1249.000000	1249.000000	0.000000
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0.000000	0.000000	0.000000
Капітал у дооцінках	1405	11732.000000	13020.000000	0.000000
Додатковий капітал	1410	2181.000000	2181.000000	0.000000
Емісійний дохід	1411	0.000000	0.000000	0.000000
Накопичені курсові різниці	1412	0.000000	0.000000	0.000000
Резервний капітал	1415	1060.000000	1060.000000	0.000000
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	8872.000000	-1974.000000	0.000000
Неоплачений капітал	1425	(0.000000)	(0.000000)	(0.000000)
Вилучений капітал	1430	(0.000000)	(0.000000)	(0.000000)

Інші резерви	1435	0.000000	0.000000	0.000000
Усього за розділом I	1495	25094.000000	15536.000000	0.000000
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0.000000	0.000000	0.000000
Пенсійні зобов'язання	1505	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокові кредити банків	1510	0.000000	0.000000	0.000000
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0.000000	0.000000	0.000000
1	2	3	4	5
Довгострокові забезпечення	1520	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0.000000	0.000000	0.000000
Цільове фінансування	1525	0.000000	0.000000	0.000000
Благодійна допомога	1526	0.000000	0.000000	0.000000
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0.000000	0.000000	0.000000
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітної періоду)	1531	0.000000	0.000000	0.000000
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітної періоду)	1532	0.000000	0.000000	0.000000
резерв незароблених премій; (на початок звітної періоду)	1533	0.000000	0.000000	0.000000
інші страхові резерви; (на початок звітної періоду)	1534	0.000000	0.000000	0.000000
Інвестиційні контракти;	1535	0.000000	0.000000	0.000000
Призовий фонд	1540	0.000000	0.000000	0.000000
Резерв на виплату джек-поту	1545	0.000000	0.000000	0.000000
Усього за розділом II	1595	0.000000	0.000000	0.000000
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	2063.000000	1999.000000	0.000000
Векселі видані	1605	0.000000	0.000000	0.000000
Поточна кредиторська заборгованість:				
за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0.000000	0.000000	0.000000
за товари, роботи, послуги	1615	11940.000000	18491.000000	0.000000
за розрахунками з бюджетом	1620	1214.000000	1338.000000	0.000000
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0.000000	0.000000	0.000000
за розрахунками зі страхування	1625	490.000000	507.000000	0.000000
за розрахунками з оплати праці	1630	2310.000000	2371.000000	0.000000
за одержаними авансами	1635	17.000000	20.000000	0.000000
за розрахунками з учасниками	1640	0.000000	0.000000	0.000000
із внутрішніх розрахунків	1645	0.000000	0.000000	0.000000
за страховою діяльністю	1650	0.000000	0.000000	0.000000
Поточні забезпечення	1660	1577.000000	1786.000000	0.000000
Доходи майбутніх періодів	1665	0.000000	0.000000	0.000000
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0.000000	0.000000	0.000000
Інші поточні зобов'язання	1690	1840.000000	2029.000000	0.000000
Усього за розділом III	1695	21451.000000	28541.000000	0.000000
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0.000000	0.000000	0.000000
V. Чиста вартість активів недержавного	1800	0.000000	0.000000	0.000000

пенсійного фонду				
Баланс	1900	46545.000000	44077.000000	0.000000

Додаток Г

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 2018 рік (тис.грн)

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	На поч. звіт.періоду	На кін. звіт. періоду
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	145499.000000	138046.000000
Чисті зароблені страхові премії	2010	0.000000	0.000000
Премії підписані, валова сума	2011	0.000000	0.000000
Премії, передані у перестраховування	2012	0.000000	0.000000
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0.000000	0.000000
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0.000000	0.000000
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(107134.000000)	(102553.000000)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	0.000000	0.000000
Валовий: прибуток	2090	38365.000000	35493.000000
Валовий: збиток	2095	(0.000000)	(0.000000)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0.000000	0.000000
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0.000000	0.000000
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0.000000	0.000000
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0.000000	0.000000
Інші операційні доходи	2120	2630.000000	2135.000000
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0.000000	0.000000
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0.000000	0.000000
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2130	(0.000000)	(0.000000)
Адміністративні витрати	2130	(6032.000000)	(5046.000000)
Витрати на збут	2150	(36291.000000)	(28967.000000)
Інші операційні витрати	2180	(9217.000000)	(2890.000000)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	0.000000	0.000000

Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	0.000000	0.000000
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	0.000000	725.000000
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	(10545.000000)	(0.000000)
Дохід від участі в капіталі	2200	0.000000	0.000000
1	2	3	4
Інші фінансові доходи	2220	5.000000	6.000000
Інші доходи	2240	85.000000	0.000000
Дохід від благодійної допомоги	2241	0.000000	0.000000
Фінансові витрати	2250	(385.000000)	(235.000000)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0.000000)	(0.000000)
Інші витрати	2270	(6.000000)	(46.000000)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0.000000	0.000000
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	0.000000	450.000000
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	(10846.000000)	(0.000000)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	0.000000	-230.000000
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0.000000	0.000000
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0.000000	220.000000
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	(10846.000000)	(0.000000)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	На поч. звіт. періоду	На кін. звіт. періоду
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0.000000	0.000000
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0.000000	0.000000
Накопичені курсові різниці	2410	0.000000	0.000000
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0.000000	0.000000
Інший сукупний дохід	2445	0.000000	0.000000
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0.000000	0.000000
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0.000000	0.000000
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0.000000	0.000000
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	-10846.000000	220.000000

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Матеріальні затрати	2500	102184.000000	92675.000000
Витрати на оплату праці	2505	31475.000000	23249.000000
Відрахування на соціальні заходи	2510	6545.000000	4698.000000
Амортизація	2515	2259.000000	2299.000000
Інші операційні витрати	2520	21229.000000	15558.000000
Разом	2550	163692.000000	138479.000000

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Середньорічна кількість простих акцій	2600	4996120.000000	4996120.000000
---------------------------------------	------	----------------	----------------

Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	4996120.000000	4996120.000000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-2.170900	0.044000
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-2.170900	0.044000
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0.000000	0.000000

Додаток Д

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31.12.2019 р. (тис.грн)

Актив	Код рядка	На початок звіт. періоду	На кінець звіт. періоду	На дату перех. на МСФЗ
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	652.000000	574.000000	0.000000
первісна вартість	1001	980.000000	973.000000	0.000000
накопичена амортизація	1002	328.000000	399.000000	0.000000
Незавершені капітальні інвестиції	1005	1584.000000	1574.000000	0.000000
Основні засоби:	1010	21657.000000	20107.000000	0.000000
первісна вартість	1011	51074.000000	50500.000000	0.000000
знос	1012	29417.000000	30393.000000	0.000000
Інвестиційна нерухомість:	1015	0.000000	0.000000	0.000000
первісна вартість	1016	0.000000	0.000000	0.000000
знос	1017	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокові біологічні активи:	1020	0.000000	0.000000	0.000000
первісна вартість	1021	0.000000	0.000000	0.000000
накопичена амортизація	1022	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0.000000	0.000000	0.000000
інші фінансові інвестиції	1035	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0.000000	0.000000	0.000000
Відстрочені податкові активи	1045	0.000000	0.000000	0.000000
Гудвіл	1050	0.000000	0.000000	0.000000
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0.000000	0.000000	0.000000
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0.000000	0.000000	0.000000
Інші необоротні активи	1090	0.000000	0.000000	0.000000
Усього за розділом I	1095	23893.000000	22255.000000	0.000000
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	5148.000000	6232.000000	0.000000
Виробничі запаси	1101	3508.000000	5858.000000	0.000000
Незавершене виробництво	1102	1408.000000	201.000000	0.000000
Готова продукція	1103	197.000000	173.000000	0.000000
Товари	1104	35.000000	0.000000	0.000000
Поточні біологічні активи	1110	0.000000	0.000000	0.000000

Депозити перестраховування	1115	0.000000	0.000000	0.000000
Векселі одержані	1120	0.000000	0.000000	0.000000
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	12000.000000	11568.000000	0.000000
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	1456.000000	990.000000	0.000000
з бюджетом	1135	6.000000	6.000000	0.000000
1	2	3	4	5
у тому числі з податку на прибуток	1136	0.000000	2.000000	0.000000
з нарахованих доходів	1140	0.000000	0.000000	0.000000
із внутрішніх розрахунків	1145	0.000000	0.000000	0.000000
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1218.000000	359.000000	0.000000
Поточні фінансові інвестиції	1160	0.000000	0.000000	0.000000
Гроші та їх еквіваленти	1165	241.000000	762.000000	0.000000
Готівка	1166	0.000000	0.000000	0.000000
Рахунки в банках	1167	0.000000	0.000000	0.000000
Витрати майбутніх періодів	1170	37.000000	42.000000	0.000000
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0.000000	0.000000	0.000000
у тому числі: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0.000000	0.000000	0.000000
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0.000000	0.000000	0.000000
резервах незароблених премій	1183	0.000000	0.000000	0.000000
інших страхових резервах	1184	0.000000	0.000000	0.000000
Інші оборотні активи	1190	78.000000	34.000000	0.000000
Усього за розділом II	1195	20184.000000	19993.000000	0.000000
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0.000000	0.000000	0.000000
Баланс	1300	44077.000000	42248.000000	0.000000

Пасив	Код рядка	На початок звіт. періоду	На кінець звіт. періоду	На дату перех. на МСФЗ
1	2	3	4	5
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1249.000000	1249.000000	0.000000
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0.000000	0.000000	0.000000
Капітал у дооцінках	1405	13020.000000	13020.000000	0.000000
Додатковий капітал	1410	2181.000000	2181.000000	0.000000
Емісійний дохід	1411	0.000000	0.000000	0.000000
Накопичені курсові різниці	1412	0.000000	0.000000	0.000000
Резервний капітал	1415	1060.000000	1382.000000	0.000000
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-1974.000000	3849.000000	0.000000
Неоплачений капітал	1425	(0.000000)	(0.000000)	(0.000000)
Вилучений капітал	1430	(0.000000)	(0.000000)	(0.000000)
Інші резерви	1435	0.000000	0.000000	0.000000

Усього за розділом I	1495	15536.000000	21681.000000	0.000000
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0.000000	0.000000	0.000000
Пенсійні зобов'язання	1505	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокові кредити банків	1510	0.000000	0.000000	0.000000
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0.000000	0.000000	0.000000
1	2	3	4	5
Довгострокові забезпечення	1520	0.000000	0.000000	0.000000
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0.000000	0.000000	0.000000
Цільове фінансування	1525	0.000000	0.000000	0.000000
Благодійна допомога	1526	0.000000	0.000000	0.000000
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0.000000	0.000000	0.000000
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітної періоду)	1531	0.000000	0.000000	0.000000
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітної періоду)	1532	0.000000	0.000000	0.000000
резерв незароблених премій; (на початок звітної періоду)	1533	0.000000	0.000000	0.000000
інші страхові резерви; (на початок звітної періоду)	1534	0.000000	0.000000	0.000000
Інвестиційні контракти;	1535	0.000000	0.000000	0.000000
Призовий фонд	1540	0.000000	0.000000	0.000000
Резерв на виплату джек-поту	1545	0.000000	0.000000	0.000000
Усього за розділом II	1595	0.000000	0.000000	0.000000
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	1999.000000	1328.000000	0.000000
Векселі видані	1605	0.000000	0.000000	0.000000
Поточна кредиторська заборгованість:				
за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0.000000	0.000000	0.000000
за товари, роботи, послуги	1615	18491.000000	11986.000000	0.000000
за розрахунками з бюджетом	1620	1338.000000	1169.000000	0.000000
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0.000000	0.000000	0.000000
за розрахунками зі страхування	1625	507.000000	370.000000	0.000000
за розрахунками з оплати праці	1630	2371.000000	1882.000000	0.000000
за одержаними авансами	1635	20.000000	29.000000	0.000000
за розрахунками з учасниками	1640	0.000000	0.000000	0.000000
із внутрішніх розрахунків	1645	0.000000	0.000000	0.000000
за страховою діяльністю	1650	0.000000	0.000000	0.000000
Поточні забезпечення	1660	1786.000000	1876.000000	0.000000
Доходи майбутніх періодів	1665	0.000000	0.000000	0.000000
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0.000000	0.000000	0.000000
Інші поточні зобов'язання	1690	2029.000000	1927.000000	0.000000
Усього за розділом III	1695	28541.000000	20567.000000	0.000000
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0.000000	0.000000	0.000000
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0.000000	0.000000	0.000000

Баланс	1900	44077.000000	42248.000000	0.000000
--------	------	--------------	--------------	----------

Додаток Е

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 2019 рік (тис.грн)

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	На поч. звіт.періоду	На кін. звіт. періоду
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	140690.000000	145499.000000
Чисті зароблені страхові премії	2010	0.000000	0.000000
Премії підписані, валова сума	2011	0.000000	0.000000
Премії, передані у перестраховування	2012	0.000000	0.000000
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0.000000	0.000000
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0.000000	0.000000
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(87007.000000)	(107134.000000)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	0.000000	0.000000
Валовий: прибуток	2090	53683.000000	38365.000000
Валовий: збиток	2095	(0.000000)	(0.000000)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0.000000	0.000000
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0.000000	0.000000
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0.000000	0.000000
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0.000000	0.000000
Інші операційні доходи	2120	5445.000000	2630.000000
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0.000000	0.000000
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0.000000	0.000000
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2130	(0.000000)	(0.000000)
Адміністративні витрати	2130	(5363.000000)	(6032.000000)
Витрати на збут	2150	(33291.000000)	(36291.000000)
Інші операційні витрати	2180	(14032.000000)	(9217.000000)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	0.000000	0.000000
Витрат від первісного визнання біологічних	2182	0.000000	0.000000

активів і сільськогосподарської продукції			
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	6442.000000	0.000000
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	(0.000000)	(10545.000000)
Дохід від участі в капіталі	2200	0.000000	0.000000
1	2	3	4
Інші фінансові доходи	2220	0.000000	5.000000
Інші доходи	2240	84.000000	85.000000
Дохід від благодійної допомоги	2241	0.000000	0.000000
Фінансові витрати	2250	(368.000000)	(385.000000)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0.000000)	(0.000000)
Інші витрати	2270	(13.000000)	(6.000000)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0.000000	0.000000
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	6145.000000	0.000000
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	(0.000000)	(10846.000000)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	0.000000	0.000000
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0.000000	0.000000
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	6145.000000	0.000000
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	(0.000000)	(10846.000000)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	На поч. звіт.періоду	На кін. звіт. періоду
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0.000000	0.000000
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0.000000	0.000000
Накопичені курсові різниці	2410	0.000000	0.000000
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0.000000	0.000000
Інший сукупний дохід	2445	0.000000	0.000000
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0.000000	0.000000
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0.000000	0.000000
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0.000000	0.000000
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	6145.000000	-10846.000000

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Матеріальні затрати	2500	82233.000000	102184.000000
Витрати на оплату праці	2505	25512.000000	31475.000000
Відрахування на соціальні заходи	2510	5049.000000	6545.000000
Амортизація	2515	2065.000000	2259.000000
Інші операційні витрати	2520	23384.000000	21229.000000
Разом	2550	138243.000000	163692.000000

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Середньорічна кількість простих акцій	2600	4996120.000000	4996120.000000
Скоригована середньорічна кількість простих	2605	4996120.000000	4996120.000000

акцій			
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	1.229900	-2.170900
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	1.229900	-2.170900
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0.000000	0.000000

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біліченко В.В. Виробничо-технічна база підприємства автомобільного транспорту / В.В. Біліченко, В.Л. Крещенецький, С.О. Романюк, Є.В. Смирнов. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – 182 с.
2. Бойчик І.М. Економіка підприємства : опорний конспект лекцій/ І.М. Бойчик // [Електронний ресурс] - Режим доступу:
<https://bibliotekaaek.jimdofree.com/обліково-економічні-дисципліни/економіка-підприємства/>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Горбонос Ф.В Економіка підприємств: підручник / Ф.В Горбонос, Г.В Черевко, Н.Ф Павленчик, А.О Павленчик – Київ : Знання, 2010. – 463 с
4. Данилюк В.О. Сутність і порівняльна характеристика форм технічного розвитку підприємства / В.О. Данилюк // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право.–2011.–№2.–С.45–51.
5. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. С. Іванілов — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 728 с. — ISBN 978-966-364-885-9.
6. Карнаушенко А.С. Переваги та недоліки лізингу як виду фінансування інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств / А. С. Карнаушенко. // Ефективна економіка. - 2013. - № 11. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_11_18.
7. Ларіна К.В Управління технічним переозброєнням підприємства на основі концепції маркетингу : автореф. Дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н.: спец. 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами”/ К.В Ларіна. – Харків : ХНЕУ, 2008. – 22 с.
8. Макаровська Т.П Економіка підприємства: Навч. посіб./ Т.П Макаровська — К.: МАУП, 2008. — 384 с. — Бібліогр. : с. 378–380

9. Маляревський Ю.Д. Організаційно-економічне забезпечення технічного переозброєння промислових підприємств : монографія / Ю. Д. Маляревський, О. В. Фартушняк, Д. І. Цибулько. – Х. : ФОП Александрова К. М., 2016. – 256 с. (укр. мов.)
10. Науменко В. Актуальность технического переоснащения промышленных предприятий Украины / В. Науменко // Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях: XXX Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених і студентів: тези доповідей, Дніпро, 20–21 квітня 2021 р. [Електронне видання]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. – 386 с.
11. Петрович Й.М. «Оновлення техніко-технологічної бази шляхом проведення технічного переозброєння й реконструкції підприємства» [Електронний ресурс] / Й.М. Петрович, А.Ф. Кіт, В.В. Кулішов – Режим доступу: <http://poglyad.com/students/item/15599/>
12. Погореленко Н.П. Кредитування малого та середнього бізнесу: аналіз діючих умов та підходи до підвищення ефективності його державної підтримки / Н.П. Погореленко, В.О. Коваль // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – 2021 - Том 21. Вип. 4 (47) - С. 1-16
13. Поддерогін А.М. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам, А. М. Павліковський, О. В. Павловська, В. З. Потій, А. П. Куліш, О. О. Терещенко, Н. П. Шульга, С. А. Булгакова // 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2000. - 460 с.
14. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник / С.Ф. Покропивний - Вид 2-ге. перероб. та доп. - К.: КНЕУ. 2005. - 2005-528 с.
15. Сенів Б.Г. Аналіз ефективності інвестицій в реконструкцію і технічне переозброєння діючих підприємств : дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н : 08.06.04 / Б.Г. Сенів – Тернопіль : Тернопільська академія народного господарства, 2004. - 181 с.

16. Струнін В.В Вітчизняний ринок хлібобулочних виробів :сучасний стан та перспективи розвитку / В.В. Струнін, Т.М. Філоненко //Ефективна економіка. - 2014. - № 12. - Режим доступу:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3661>
17. Щодо особливостей та напрямів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств у післякризовий період [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-osoblivostey-ta-napryamiv-stimulyuvannya-investiciynoi-diyalnosti>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
18. Виробництво промислової продукції за видами за 2017 рік року– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/vr_rea_ovpp/xls/vppv_17xls_ue.xl , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
19. Виробництво промислової продукції за видами за 2018 рік року– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/vr_rea_ovpp/xls/vppv_18xls_ue.xls , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
20. Виробництво промислової продукції за видами за 2019 рік року– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/ovp/xls/vppv_ue_2019.xlsx, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
21. Індекс цін виробників промислової продукції у січні-грудні 2017 року (до відповідного періоду попереднього року) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ct/icv/icv_u/icv_vp17_u.htm, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
22. Індекс цін виробників промислової продукції у січні-грудні 2018 року (до відповідного періоду попереднього року) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ct/icv_vp/icv_vp_u/icv_vp12_18_u.htm , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

23. Індекс цін виробників промислової продукції у січні-грудні 2019 року (до відповідного періоду попереднього року) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ct/icv_vp/icv_vp_u/icv_vp12_19_u.htm, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
24. Капітальні інвестиції (щоквартальні показники) за січень-грудень 2017 року– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
25. Капітальні інвестиції (щоквартальні показники) за січень-грудень 2018 року– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
26. Капітальні інвестиції (щоквартальні показники) за січень-грудень 2019 року– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
27. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності (2010-2019) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/pssg/kzpsg_vsmm_ek_20_10_2019_u.xlsx, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
28. Кількість суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності (2010-2019) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/pssg/ksg_vsmm_ek_2010_2019_u.xlsx, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
29. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010-2019) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/pssg/pssg_u/ksg_ek_2010_2019_ue.xlsx, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
30. Реалізація промислової продукції за видами за переліком PRODCOM за 2017 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/vr_rea_ovpp/vr_rea_ovpp_u/rppvp_17xls_ue.xlsx , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

31. Реалізація промислової продукції за видами за переліком PRODCOM за 2018 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/vr_rea_ovpp/vr_rea_ovpp_u/rppvp_18xls_ue.xlsx , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

32. Реалізація промислової продукції за видами за переліком PRODCOM за 2019 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/vr_rea_ovpp/vr_rea_ovpp_u/rppvp_19xls_ue.xlsx , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

33. Рентабельність операційної та усієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010-2019)– [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/rodp_ek_vsmm_2010_2019_ue.xlsx, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

34. Соціально-економічне становище домогосподарств України (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств)– [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

35. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 січня 2017 року та середня чисельність у 2017 році– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

36. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 січня 2018 року та середня чисельність у 2018 році– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

37. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 січня 2019 року та середня чисельність у 2019 році– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.ukrstat.gov.ua> , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

38. Інформація про емітента ПрАТ “Дніпропетровський хлібзавод №9” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/prof/00378000> , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

39. Інформація про основні засоби емітента (за залишковою вартістю) за 2017 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/109273/178/templ>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

40. Інформація про основні засоби емітента (за залишковою вартістю) за 2018 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://smida.gov.ua/db/feed/showform/osn_zasb/8671, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

41. Інформація про основні засоби емітента (за залишковою вартістю) за 2019 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://smida.gov.ua/db/feed/showform/osn_zasb/31703, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

42. Інформація про собівартість реалізованої продукції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/feed/showform/cvrp/31703>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

43. Річна звітність емітента 2019. Опис бізнесу – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://smida.gov.ua/db/feed/showform/bus_text/31703 , вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

44. Офіційний сайт ПрАТ “Дніпропетровський хлібзавод №9” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.hz9.dp.ua>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

45. Офіційний сайт ПрАТ “Калинівський машибудівний завод” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kmbp.com.ua/produksiya/rishennia-dlia-khlibopekarskoi-promyslovosti/pechi-khlibopekarski/pich-khlibopekarska-a2-khpk>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.

46. Офіційний сайт компанії “J4” - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://www.j4.cz/ru/oborudovanie/tekhnologii-i-razrabotki>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова рос.
47. Офіційний сайт компанії “Kumkaya” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://www.kumkaya.ua/>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
48. Що таке податок на виведений капітал? - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/shcho-take-podatok-na-vyvedenyi-kapital>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
49. Податок на виведений капітал - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Податок_на_виведений_капітал#:~:text=Податок%20на%20виведений%20капітал%20\(ПНВК,відсотки%2С%20фінансова%20допомога%20тощо\).](https://uk.wikipedia.org/wiki/Податок_на_виведений_капітал#:~:text=Податок%20на%20виведений%20капітал%20(ПНВК,відсотки%2С%20фінансова%20допомога%20тощо).), вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
50. Загальні конкурентні стратегії (за М. Портером) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buklib.net/books/26095/>, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр.
51. Печь тупиковая хлебопекарная (ФТЛ) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://www.agrobase.ru/grain/machinery/machinery_7e69ba9c-5e12-4af9-9783-4c1fdbdda0c, вільний. – Загол. з екрану. – Мова укр., вільний. – Загол. з екрану. – Мова рос.
52. Расчет экономии текущих затрат при реализации проекта. Расчет годового экономического эффекта и показателя рентабельности капиталовложений - – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://studbooks.net/2500465/tovarovedenie/raschet_ekonomii_tekuschi_h_zatrat_realizatsii_proekta, вільний. – Загол. з екрану. – Мова рос.
53. Net investment in nonfinancial assets (% of GDP) – United States [Електронний ресурс] / The World bank site. – Режим доступу: https://data.worldbank.org/indicator/GC.NFN.TOTL.GD.ZS?name_desc=false&locations=US, вільний. – Загол. з екрану. – Мова англ.
54. Net investment in nonfinancial assets (% of GDP) – European Union [Електронний ресурс] / The World bank site. – Режим доступу:

https://data.worldbank.org/indicator/GC.NFN.TOTL.GD.ZS?name_desc=false&location=EU, вільний. – Загол. з екрану. – Мова англ.

55. Net investment in nonfinancial assets (% of GDP) – Ukraine [Електронний ресурс] / The World bank site. – Режим доступу:

https://data.worldbank.org/indicator/GC.NFN.TOTL.GD.ZS?name_desc=false&location=UA, вільний. – Загол. з екрану. – Мова англ.